PAGES MISSING WITHIN THE BOOK ONLY

సారస్వతవ్యాసములు

కర్త:
కోరాడ రామకృష్ణయ్య, ఎం. ఏ.,
ఆంధ్రోపన్యాసకుఁడు [రిటైర్డు]
మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము

కోరాడ ప్రచురణాలయం
ట్రిప్లికేను; మదరాసు.

ప్రథమ ముద్రణ 1950

ద్వితీయ ముద్రణ 1956 సెప్టెంబరు.

శ్రీ సత్యవతీ ప్రెస్, రాజమండ్రి.

ప్రతులు 1000

వెల రు 1–8–0

తొలిపలుకు

ఈ వ్యాసము లితఃపూర్వము 'భారతి' మొదలగు పత్రికలలోఁ బ్రకటింపఁబడినవే. అచ్చటచ్చట బ్రకటింపఁబడియున్న భాషాసారస్వత విషయకములగు నా వ్యాసముల నొక్క గ్రంథముగాఁ గూర్చి ప్రకటింపు మని కొందఱు మిత్రులు, విద్యార్థులును బ్రోత్సహించుటచే, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాధికారుల యనుజ్ఞఁ బడసి నే నిందులకుఁ బూనితిని. సారస్వత వ్యాసములు మాత్ర మిందుఁ జేర్పఁబడినవి. భాషావిషయక వ్యాసములు వేఱొక సంపుట మగును. వీనిని బ్రత్యేకముగాఁ బ్రకటింప ననుజ్ఞ నొసఁగిన భారతీ పత్రికాధికారులకును, విశ్వవిద్యాలయాధికారులకును నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

కో. రామకృష్ణయ్య.

కొరాండ రామకృష్ణయ్య

విషయసూచిక

సారస్వతవ్యాసములు

జాతీయజీవనము - వాఙ్మయము

సామాన్యముగా జాతీయజీవనము తద్వాఙ్మయమునఁ బ్రతిబింబితంబై యుండు నను విషయము నితరభాషావాఙ్మయ పరిచితి లేని కేవల హైందవ విజ్ఞానధురంధరు లగు మనవారు కొందఱు పాటింపరేమో కాని, పాశ్చాత్య వాఙ్మయములను, అచ్చటి విమర్శకాభిప్రాయములను బరిశీలించినవారి కెల్లర కును అది వాఙ్మయవిషయమున నొక ముఖ్యతత్త్వముగ గోచరింపక మానదు. ఏతత్తత్త్వావగాహనకు దేశచరిత్ర జ్ఞానము కూడ కొంచె మవసరమని తోఁచెడిని. దేశమున నొక్కొక్క కాలమునఁ గల్గు వివిధరూపంబు లగు విప్లవ ములు జాతీయజీవనము నెట్లు మార్చుచుండునో అట్లే భాషా వాఙ్మయములను గూడ మార్పఁగలిగి యుండును. ఒకవేళ మనవా రీ విషయము నంతగా గమనింపకున్నను, దేశచరిత్ర రచనా విషయమున నాదినుండియు తూష్ణింభావము వహించి యెల్లప్పుడును పరమార్థచింతాతత్పరులైన వీరియెడల నిది యంత యాశ్చర్యజనకము కాదు.

మన మొక మహాకవిచే రచింపఁబడిన యొక గ్రంథము చదువుచుండినచో, అద్దానఁ జిప్పిలుచుండు రసం బులు మన మనోభావంబుల నాకర్షించి యానందమున నోల

లాడించునుగదా. అప్పు డొకవేళ మన పరిశీలనాబుద్ధి మాటు వడి యుండవచ్చునుగాని, మఱియొకసారి దానిం బరిశీలనతోఁ జదివిన, ఆ గ్రంథమునందలి పాత్రల చర్యలనుండియు, వారి సంభాషణా క్రమమునుండియు, భావములనుండియు అట్టి పాత్రల నాడించు నాంతరశక్తి యగు నా గ్రంథకర్త యభిప్రాయములఁ గనిపట్టుట యంతదుస్సాధ్యము కాఁబోదు. కవుల స్వాభిప్రాయసూచన నెంతమాత్రము సహింపని నాటకాది రూపకములలో నిది మిక్కిలి దుస్సాధ్య మనియే చెప్పవలసి యున్నను, సామాన్యముగ ప్రతిగ్రంథము వెనుకను మాటు వడియో దాని నంత నావరించియో లేక నడుమ నొకచోఁ బొడసూపుచుండియో ఆ కవి చదువరులకుఁ గన్పట్టుచు నేయుం డును. మఱియు ప్రతిమనుజుని భావములును-భావ మన నేల, వాని జీవితమంతయు, నాయాకాలముచే నిర్ణీతం బై యుండును. అనఁగా వాని జీవిత మా కాలమునందలి సాంఘికాదిపరిస్థితుల నాశ్రయించియుండు ననుట. కావున నొకసంఘమునందలి ప్రతి వ్యక్తియొక్క యాశయములును ఆ కాలమం దా సంఘస్థితిని, సంఘజీవితమును వ్యక్తీకరించుచు నేయుండును. ప్రతిభావంతుఁ డగు నొక కవిచే రచియింపఁబడిన గ్రంథమునందు మన మా గ్రంథకర్త యభిప్రాయములను మాత్రమే సేకరించుట లేదు. సాధారణముగా నొక కవి తన దేశకాల వ్యవస్థలకు లోనై సాంఘికవ్యవస్థలను, జాతిమతవికాసములను బయలుపఱచు చు నేయుండును గావున నా యుగమందలి వాఙ్మయమునం దంత

టను ఆ కాలమున నా జాతియొక్క స్థితుగతు లన్నియు సూచింపఁబడుచునే యుండును. ఒకవేళ నొక కాలమున నొక రిద్దఱు మహామహులు దేశకాలవ్యవస్థల నధిగమించి సార్వ జనీనంబులును పరమోత్కృష్టంబులు నగు భావములను, ఆదర్శములను తమ గ్రంథముల నెలయించినను, ఆ కాలమున వాఙ్మయమంతయు నట్టిదై యుండుట గాని, ఎంత గొప్ప కవు లైనను, తమ గ్రంథరాజముల నెచ్చటనైనఁ దమ చుట్టు ప్రక్కల దేశముననో, సంఘముననో యుద్రేకము పుట్టించి తన్మయంబు గావించుచుండిన తాత్కాలిక మహోద్యమ విషయములను స్వాభావికమగు పొరపాటున నైనఁ గనఁబఱుప కుండుట గాని తటస్థింపదు. ఈ రీతిగా నొక దేశమున నొక కాలమందలి వాఙ్మయ మచ్చటి జనుల మనోవీథుల నెడతెగక పాఱుచుండెడి భావప్రవాహమును, వారి జీవితచరితను దనలో కేంద్రీకృతమగునట్లు చేసి అప్పటి సంఘస్థితి ననశ్వరంబును శాశ్వతంబును నగునటు లా దేశమున నెలకొల్పు ననుటకు సంశయము లేదు.

ఇట్లు వాఙ్మయము దేశచరిత్రజ్ఞాన సంపాదనమునకుఁ దోడ్పడుననుట వ్యక్తమే. అట్లే దేశచరిత్రయు వాఙ్మయాభి వృద్ధికిం దోడ్పడెడి యాయా కారణముల నిరూపింప సమర్థంబై యుండును. చరిత్రకన్న వాఙ్మయమున నొక్క విశేషము కలదు. చరిత్ర యాయా దేశములం గల్గు వివిధోద్యమ ములను, వాని వికాసమును, అచ్చటి రాజకీయార్థికసాంఘిక

నైతిక స్థితులను వర్ణించి, ఆయా యుద్యమంబులకును వాని పరిణామములకును కారణముల నారసి నిరూపించుచుండ, ఈ వాఙ్మయ మట్టి యుద్యమకారణంబులకు మూలంబు లగు జనుల భావోద్రేకములను, వారి యంతఃకరణవృత్తులను విశద పఱచును. మఱియు నిది దేశమునఁ గలిగిన రాజకీయ విప్లవ ములవలనఁ గాని, అన్యదేశీయ భాషా సంసర్గమువలనఁ గాని ఆ జాతీయజీవనమునఁ గలిగిన మార్పులనుగూడ విస్పష్టంబుగఁ దెల్పుచుండును. కావున వీని సంబంధం బతిసన్నిహితంబని యెన్నఁదగి యున్నది.

ఇందులకు దార్కాణముగ నిప్పుడు మన దేశమున బాగుగా వ్యాపించి మిగుల నెన్నికగన్న యాంగ్లవాఙ్మయముం జూడవగును. ఆ దేశమున జాతీయజీవన మేకాలమున నెట్లు మాఱుచు వచ్చెనో, తదనుగుణంబుగనే కవితయందలి రుచియు మాఱుచు వచ్చెను. ఈ కవితారుచికిఁ దగినట్లుగనే విమర్శన పద్ధతులును ప్రబలినవి. అప్పుడే యే భావము లాదేశీయుల మనముల నాకర్షించి యుద్రేకము గల్గించుచుండినవో అవియే యా యుగమందలి కవితయందును స్ఫురించుచుండినవి. ఆంగ్ల దేశమున పదునాల్గవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వము వాఙ్మయ మున చేరఁదగిన కవిత మిగుల స్వల్పమేయని చెప్పనగును. ఈ 14 వ శతాబ్దమందలి తన దేశీయుల స్థితిగతులను, మతాచార ముల దుస్థితిని, భాషావైఖరిని దెల్పుచు "ఛాసరు" అను కవి "కాంటర్బరీ కథలు" అను గ్రంథమును రచించి యున్నాఁడు. పదునాఱవ శతాబ్దమున ఆంగ్లదేశీయ నావిక

శిఖామణుల యద్భుతయాత్రల వలనను, వారిచేఁ గనుఁగొనఁ బడిననూతనఖండముల పరిజ్ఞానమువలనను వారికి సముద్రములు స్వాధీనమై వారు పరదేశములతో సులభముగ వ్యాపారము చేయఁగలుగుటచే దేశ మొక్కుమాఱుగ ధనవంత మగుట వలనను దేశీయులకుఁ గలిగిన యపరిమితానందోత్సాహముల యద్భుత ఫలమో యన్న ట్లాకాలమున షేక్స్పియర్, సిడ్నీ, స్పెన్సర్ మొదలగు మహాకవీంద్రులు బయలు వెడలి, తమ యా యుత్సాహము నప్రతిమానం బగు కవితారూపమున వెలయించి యాంగ్లవాఙ్మయమున నగ్రపీఠిక నలంకరించిరి. తరువాత పదునేడవ శతాబ్ది మధ్యమున దేశమున సంభ వించిన రాజకీయములును మతవిషయకములునగు కల్లోలము ల న్నిటిని ఆ కాలమున కవిసార్వభౌముఁ డగు మిల్టన్ వ్రాసిన గ్రంథములనుండి బాగుగఁ దెలిసికొనవచ్చును. మఱియు నీ శతాబ్దముయొక్క యుత్తరభాగమున ప్రజాప్రభుత్వము పోయిన పిదప నాంగ్లసింహాసనము నధిష్ఠించిన రెండవ చార్లెసు నకు ఫ్రెంచి దేశముతో సంబంధమును, దానియం దభిమాన మును గలుగుటవలన నా దేశీయులగు మాల్ హర్బ్, బాయిలూ మొదలగువారి కవితారీతులును విమర్శనపద్ధతులును ఈ దేశ మున వ్యాపించి, యిచ్చటి కవితాపద్ధతులనుగూడ మార్చినవి. దీనితో కవితయందలి పూర్వపు రుచి మాఱి కవితాప్రవా హము మాఱుత్రోవఁ బట్టినది. అప్పటి కవులు భావనాశక్తిని కొలుచుట మాని, అతివిశదంబును వ్యక్తంబును నగు శైలిలో

ఆకాలమునఁ బ్రబలిన జీవనపద్ధతులను, కాఫీక్లబ్బులను, చీట్లాటలను, పానగృహములనుగూర్చి చమత్కారముగ వర్ణింపఁ జొచ్చిరి. తమ కాలపు జీవనపద్ధతులను అభిప్రాయములనుబట్టి చూచుటచే, వారికి షేక్స్పియరు మొదలగువారి కవితలయం దాదరము లేకుండెను. పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున నైరోపా దేశముల నెల్ల నొక్కమాఱుగా కలఁత నొందించిన గొప్ప రాజకీయవిప్లవము ఫ్రాన్సుదేశమున బయలుదేఱినది. దీనికి వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము, విశ్వజన సౌభ్రాత్రము మొదలగు నుదారభావంబులు జనుల మనంబులం దుదయించుటయే ముఖ్యకారణము. ఇంగ్లాండు దేశమునకుఁ గూడ నీ నూతన భావములు ప్రాఁకినవి. ఇచ్చటి మహాకవుల మనంబులను అట్టి గంభీరభావములతోఁ బొంగిపొరలినవి. మరల కవితయందలి రుచి మాఱె, పూర్వ కవితయందును ప్రాచీన మగు దేశ చరిత్రయందును ఆదరము హెచ్చినది. 17 వ శతాబ్దమునఁ బ్రబలిన కవితాపద్ధతులపై నాదరము పోయినది. ప్రకృతియే వీరి నూతనభావములకును కవితకును గూడ నుద్బోధకం బయ్యెను. షెల్లీ, బైరన్, కోలరిడ్జి, వర్డ్సువర్తు మొదలగు వారీ స్వాతంత్ర్యాదర్శమును ప్రకృతివైచిత్రములను అనేక రీతులఁ గొనియాడి యాంగ్లవాఙ్మయమున మరల సహజ కవితను నెలకొల్పి యొక నూతనయుగ మేర్పఱచిరి. 19 వ శతాబ్ది మాంగ్లదేశమున నొక గొప్ప పారిశ్రామికయుగ మని చెప్ప వచ్చును. ప్రకృతిశాస్త్రము విశేషముగ నభివృద్ధి గాంచినది.

జాతీయజీవన మనేకవిధములై పర్వినది. దీనిని వాఙ్మయమున నెలకొల్పుటకు నవలలు విశేషముగఁ దోడ్పడినవి. యంత్రాగారములలోఁ బ్రబలిన కొన్ని యమానుష కృత్యంబులను సంస్కరించుటకు లేడీ బ్రౌనింగ్, డికెన్సు మొదలగువారి వ్రాఁతలు సహాయపడినవి. టెనిసన్ అను కవీంద్రుఁ డాకాలపు దేశోద్ధారకులను గొనియాడి యనేకవిధము లగు యుగధర్మములను కవితయందు నెలకొల్పి ఈ యుగమునకు వాఙ్మయమున శాశ్వతపదవిని కల్పించినాఁడు. కావున ఆంగ్లవాఙ్మయ పఠనంబున నేయే యుగముల నేయే ధర్మములు ప్రబలినవో, ఆ జాతియొక్క జీవనపద్ధతు లేయే రీతుల మార్పుచెందినవో కనుగొనుట సులభసాధ్య మను మాట విశదమే యగుచున్నది గదా.

ఇఁక, హైందవ విజ్ఞానమున కంతకును మూలాధారం బగు సంస్కృతభాషావాఙ్మయ మా జాతీయతత్త్వము నెట్లు స్ఫురింపజేయుచున్నదో చూతము. ఏతత్పరిశీలనా విషయమున నాంగ్లవాఙ్మయమునకును సంస్కృత వాఙ్మయమునకును నొక్క భేదము కలదు. ఆంగ్లభాషయందు తద్దేశ చరిత్రను తెల్పు ననేక గ్రంథములు కలవు గాని, సంస్కృతవాఙ్మయము మిగుల ప్రాచీన మగుటవలనను, అప్పటికాలపు చరిత్రను దెల్పు నితరాధారములు లేకుండుటవలనను, ఉన్న వాఙ్మయమును బట్టియే మన మా కాలపు చరిత్రను నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఇప్పటికి నాలు గైదు వేల యేండ్లనుండి

వచ్చిన వాఙ్మయమునుండియే, మన మీ కాలమున నివసించి యుండిన హైందవజాతియొక్క స్థితిగతులను, వారి నాగరికతను తెలిసికొనఁగలుగుచున్నా మను విషయమే జాతీయ జీవనమునకును వాఙ్మయమునకును గల సన్నిహిత సంబంధమునకు ప్రబలమగు నిదర్శనము. హైందవ విజ్ఞానమునకు మూలము లగువానిలో ప్రాచీనతమంబు లగు ఋగ్వేదమంత్రములు, ఇతర దేశములలో నాగరకతాగంధమే లేని కాలము నాఁటి హైందవుల నాగరకతా గరిమను చాటుచున్న వని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు. చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించినపుడు హిందార్యుల నాగరకత ఋగ్వేదకాలమున పసితనమున నున్న దందురు. అప్పుడు వారిలోఁ గొంతమంది వ్యవసాయము వలన జీవించుచున్నను చాలమంది పశుచారణోపజీవులనియు, మంత్రరచనాసమర్థులగు బ్రాహ్మణులే విల్లంబులను బూని తమ శత్రువులతోఁ బోరుచుండెడివా రనియు, స్త్రీలుకూడ మంత్రములు రచించుచుండెడివా రనియు, వారు బట్టలను నేసికొనుచుండెడివా రనియు, ప్రకృతియందు గోచరము లగు వైచిత్ర్యములనే వా రారాధించెడివా రనియు, తదారాధనా రూపములే యీ ఋగ్వేదమంత్రము లనియు తెలియవచ్చుచున్నది. కాలక్రమమున నిట్టి యారాధనయందు శ్రద్ధ తగ్గిన కొలఁదిని ఆ జనులకు క్రతువులయం దాదరము హెచ్చుటయు, ఈ క్రతువిధానముల నుద్గాత్రధ్వర్యులకు విధింపఁబడిన కార్యక్రమము ననుసరించి వీరు పఠింపవలసిన మంత్ర

సముదాయమే సామయజుర్వేద రూపంబులు చెందినట్లును, వీ రీ కార్యక్రమమును నడుపవలసిన రీతులను ఆయా సంహితలయొక్క యాంతర్యార్థమును దెల్పు గద్యరూపంబులైన వ్యాఖ్యానంబులే బ్రాహ్మణము లనియుఁ గూడ దెలియ వచ్చుచున్నది. ఈ బ్రాహ్మణముల కాలము వీరి జాతీయ జీవితమునను వాఙ్మయమునను గూడ రెండవ యుగమని చెప్ప వచ్చును. ఈ కాలమున నార్యులు కర్మపరులును తత్త్వవిచారణవ్యగ్రులు నై యుండిరి. ఇప్పుడే వర్ణధర్మములుగూడఁ బ్రబలినవి. వార్ధకమున జను లరణ్యములలో వసియించుట యను నేఁడి యాచారము వాడుకలోనికి వచ్చినది. బ్రాహ్మణాంతర్గతములైన యారణ్యకము లను భాగములు తత్త్వవిచారణరూపంబులును ఉపనిషత్తులకు మూలభూతంబులు నై వెలసినవి. ఇవన్నియుఁ బూర్వయుగమందలి మంత్రములవలె ఛందోబద్ధములు గాక గద్యరూపంబుననే రచియింపఁబడినవి. పిదప నుపనిషత్తుల యుత్కర్ష హెచ్చి కపిలుఁడు సాంఖ్యదర్శనమును వ్యాపింపఁజేయునప్పటికి ఋత్విక్కుల ప్రాబల్యము తగ్గినది. ఇది మూఁడవయుగము. ఈ కాలమున సంహితా బ్రాహ్మణములయందలి యంశములను సులభముగ బోధపఱచు కొనుటకుఁగాను వానిని క్లుప్తపఱుపవలె నను బుద్ధితో సూత్రములను వెలయించిరి. ఇంకను వివిధశాఖల హైందవవిజ్ఞానమంతయు సూత్రములలోనికి వచ్చినది. నాగరికత హెచ్చినది. వాఙ్మయము వృద్ధి చెందినది. వైదికకర్మకలాపం బంతయు

శ్రౌతసూత్రముల నింపఁబడినది. ఆచారవ్యవహారములు నిర్ణ యించుటకు గృహ్యాసూత్రములు, పరిపాలనాక్రమమును దెల్పు టకు ధర్మసూత్రములు, ప్రాతిశాఖ్యలు, శిక్షాసూత్రములు, పాణిని వ్యాకరణసూత్రములు, ఛందస్సూత్రములు మొద లగునవి బయలుదేఱినవి. హైందవవిజ్ఞానమున కంతకు నలం కారభూతంబులగు షడ్దర్శనములును బయలుదేఱినవి. ఇవి యన్నియు నా కాలమందలి హిందువుల యాత్మజిజ్ఞాసను అగాధం బగు బుద్ధిబలంబును వారి నాగరకతావికాసంబును వేనోళ్ల చాటుచున్నవి. ఈ కాలమున సాంఘికజీవనమున పెక్కుమార్పులు జరిగినవి. బ్రాహ్మణుల యధికారము విజృంభించినది. ఋగ్వేదమతమునందావేశము తగ్గినది. త్రిమూర్తులు మొదలగు ననేక దేవతలు వెలసిరి. అర్థము లేని కర్మలు ప్రబలినవి. జాతివైషమ్యములు, సంత్యజాతులయం దనాదరము నంకురించినవి. ఇట్టి సమయమున గౌతమబుద్ధుడు బయలుదేఱి, వర్ణభేదమువలన గొప్పతనము రాబోదనియు, సత్ప్రవర్తనవలన సందఱు ముక్తిఁ బడయఁగలరనియు, జీవ హింస కూడదనియు - నీ మొదలగు బోధలు చేయుటచే, జన సామాన్యము నొక్కసారిగా నాకర్షింపఁగలిగెను. అప్పటి నుండియు బౌద్ధమత మంతకంతకు వృద్ధిచెంది యశోకునికాల మున దిగంతవ్యాప్తి చెంది హిందూమతము నణఁచివేసినది. పిదప, హిందూదేశము పరదేశీయుల దండయాత్రలకు లోనై చాల కాలమువఱకు శాంతి లేక యుండెను. ఆంధ్ర, గుప్త,

విక్రమాదిత్యుల కాలమునఁ గొంత శాంతి గలుగుటచే హిందూ మతము మరల గొంత తలయెత్తుటకును, కాళిదాసాది మహా కవుల కవితా విజృంభణమునకును కొంత యవకాశము దొరికినది. కాని, క్రమక్రమముగ సామాన్యజనులలో విద్యా వ్యాప్తి తగ్గుచుండుటచేతను, కవులకును సామాన్యజనులకును సంబంధము తగ్గుటచేతను, దేశము మహమ్మదీయుల కధీనమైన పిదప జాతీయభావమే నష్టప్రాయమగుటవలనను, తరువాతి కవితకును జాతీయజీవనమునకును అంత సంబంధమున్నట్లు కనఁబడదు. సహజకవిత తగ్గిన కొలఁది కవితావిమర్శన ప్రబలి యాలంకారికగ్రంథములు బయలు వెడలినవి. ఈ యాలంకారికుల నిబంధనలను దాఁటిపోకుండుట కూడ కవుల కాచారమైనది. ఇట్లు హైందవ వాఙ్మయము ప్రాచీనార్యుల జాతీయజీవనపద్ధతిని విశదము చేయుచునే యున్నది.

ఇంతకుఁ బూర్వము చాలాకాలము క్రిందటనే యార్యులు దక్షిణహిందూస్థానమునకు వచ్చియుండుటచే హైందవవిజ్ఞాన మచ్చట వ్యాపించుటే గాక క్రమముగఁ గొంత కాలమునకు సంస్కృతభాషా సంసర్గమువలన దేశభాషలయందు వాఙ్మయాభివృద్ధికి చేయూఁత దొరకినది. చాల కాలమువరకును సంస్కృత ప్రాకృతభాషలకే రాజావలంబనము లభించుట వలన దేశభాష లభివృద్ధి చెందుటకు వీలు లేకయున్నను, క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున వేఁగిదేశమును జయించిన చాళుక్యప్రభువులు దేశికవిత నీ దేశమున నెలకొల్పినట్లు నన్నెచోడ మహాకవి తన కుమారసంభవ కావ్యమునందు–

మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గున నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁ జనచాళుక్యరాజు * మొదలుగ పలువుర్ ॥

అను పద్యమునఁ దెల్పియున్నాఁడు. ఇట్లు సత్యాశ్రయునిచే నాటఁబడిన దేశి కవితావృక్షము సంస్కృతభాషావాఙ్మయము లను దోహదముచే క్రమముగ వృద్ధిచెంది రాజనరేంద్రుని నాఁటికి పుష్టి గాంచి యమూల్యములగు ఫలముల నిచ్చినది. సంస్కృతవాఙ్మయమే దేశమున నెక్కుడాదరము వడసి యుండుటచేతను, పండితులు కవులు నగువా రీ భాషయందే యభిమానము కలవా రగుటచేతను దేశభాషలోని దేశీయ కవిత యప్పటి సంస్కృతపండితుల యాదరమును బడయ గల శిష్టకవితను పుట్టించునంతటి స్థితిలోనికి రాకుండుట చేతను, సంస్కృతగ్రంథముల భాషాంతరీకరణములే ప్రథమ మున నీ దేశీయవాఙ్మయమున 'ప్రసిద్ధిగాంచిన' గ్రంథము లగుట తటస్థించి యుండును. మఱియు నప్పటికి దేశమున వ్యాప్తిఁ జెందియున్న బౌద్ధజైనమతముల నణచివేసి సామాన్య జనులలో వైదికధర్మములను వ్యాపింపఁజేయు నుద్దేశముతో సకల విజ్ఞానధర్మంబులకు నాలవాలం బైనట్టియు భారతే తిహాసంబును పురాణంబులను దేశభాషలోనికిఁ దెచ్చిరి. తిక్కనసోమయాజి చెప్పినట్లు "భారతామృతముఁ గర్ణ

* సత్యాశ్రయునితొట్టి చాళుక్యనృపుల్.

పుటంబుల నారఁ గ్రోలి యాంధ్రావళి మోదముం బొరయఁ గల్గు" నని యప్పటివారు తలంచిరి. కావుననే యీ యుగ మాంధ్రవాఙ్మయమున భాషాంతరీకరణయుగమై వెలుఁగొందినది. కాని, ఈ యుగమున కంతకును, ఈ యుగమున కేమి – ఆంధ్రవాఙ్మయమున కంతకును, అలంకారం బగు నాంధ్రభారతము కేవలాంధ్రీకరణమని చెప్పుట సమంజసము కాదు. దీనిని కేవలాంధ్రీకరణముగ భావించి మూలముతో నచ్చటచ్చట సరిచూచి ఆయా పట్ల మూలముకన్న కొంత భేదముగ నుండుటయే గాక, ఎక్కువ రసవంతముగను రమణీయముగను నుండుటను గనుఁగొనియు, పూర్వపు ప్రమాణము చేతనే దీనిని విమర్శించి మూలమునకు సరిగ లే దని కొందఱాక్షేపింతురు. కాని, యొక విధముగు దోషముగ నెన్నంబడుచున్నను ఈ గుణమే దీని యుత్కృష్టతకుఁ గారణము. కావున, భాషాంతరీకరణమైనను, ఈ గ్రంథమును మూలముకన్న రసవంతముగను రమ్యముగను జేయు నుద్దేశముతోడనే తిక్కనాదులు కొంత స్వాతంత్ర్యమును దీసికొని యుండిరి గావున, నీ యుగముననే రాఁబోవు యుగమునందలి స్వతంత్రగ్రంథముల చిన్నెలు కొంతవరకు పొడసూపి యుండిన వని చెప్పనొప్పును. మొత్తము మీఁద నీ యుగమునందు మతాభిమానమే వాఙ్మయప్రవాహమును నడపినదని చెప్ప వచ్చును.

క్రమముగ కవులకీ భాషయం దభిమానము హెచ్చు టయు, సంస్కృతకావ్యాదుల ననువదించుటయే గాక తమ స్వతంత్ర కల్పనాశక్తిని వర్ణనాచాతుర్యమును ఎక్కుడుగ చూపవలెననెడి యభిలాష బలమగుటచే మూలగ్రంథముల నుండి కథను, గొన్ని కల్పనలను మాత్రమే తీసికొని స్వకల్ప నలచేఁ బెంచి భాషాంతరీకరణమునకును స్వతంత్ర గ్రంథమున కును మధ్యస్థముగ నుండునట్లు చేయుచువచ్చిరి. దీనికి శ్రీనా థుఁడే ముఖ్యోదాహరణము. ఈతనిని భాషాంతరీకరణయుగ మునకును కావ్యయుగమునకును నడుమ రెంటిని కలుపుచుం డెడి యొక వంతెనకుఁ బోల్పవచ్చును. 14 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున ప్రతాపరుద్రదేవుని యాస్థానమున నుండిన విద్యానాథుఁడను సంస్కృత కవివలెనే ఆతని మంత్రులకుఁ గాని దండనాథులకుఁ గాని కృతియిచ్చిన మారన, మంచన, భాస్కరకవి మొదలగువారి గ్రంథములవలన నా కాలపు స్థితి గతులు తెలిసికొనగలిగినట్లే, పదునైదవ శతాబ్దమున నున్న శ్రీనాథుని గ్రంథములవలన నా కాలమందలి రెడ్ల చరిత్రను, నాంధ్రజనుల స్థితిగతులను గూడ విశేషముగాఁ దెలిసికొనఁగలు గుదుము. తరువాత 16 వ శతాబ్దమున నాంగ్ల దేశమందు వలెనే కృష్ణదేవరాయల భుజపీఠిక నలంకరించి మహోన్నత పదవి నొందిన యాంధ్రభూమియందు నొక నూతనవికాసము గలిగి రాజకవియు, కవిరాజును నగు నాతని ప్రాపున కవితాసతి నూతన తేజంబు నడపినది. ఈ కాలమున నాంధ్రదేశమందు

వలెనే యాంధ్రసారస్వతమునను స్వాతంత్ర్యగుణము నెల కొల్పఁబడినది. సంస్కృత గ్రంథములను దెనిఁగించుట మాని యే పురాణమునుండియో యొక గాథను దీసికొని దానిని తన రచన కనుకూలమగునట్లు పెంచి రసవంతములగు స్వతంత్ర కావ్యములను రచించుటకుఁ బ్రథమమున దారితీసినవాఁడు రాయల యాస్థానకవియగు పెద్దనార్యుఁడు. ఇంక నీ యాస్థాన మునునుండి యష్టదిగ్గజములని పేరువడసిన ముక్కుతిమ్మనాదు లీ దారినే పోయి, యనేకము లగు స్వతంత్ర ప్రబంధముల నాంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారములుగఁ జేసిరి. కృష్ణదేవ రాయలు దక్షిణహిందూస్థానము నేలిన రాజు లందఱిలో గొప్పవాఁ డనియు, నాతని పరాక్రమము నైపుణ్యము కవి జనంబులయెడ నాతనికిఁ గల యాదరమునే గాక యప్పటిజనుల జీవితపద్ధతులు, భావములు మొదలగు విషయముల నా కాలపు పెద్దన, తిమ్మన, మల్లన, ధూర్జటి మొదలగువారి కవి తలనుబట్టి మనము గ్రహింపఁగలము. ఇట్లే ఇఁక తరువాతి కవులుకూడ పెద్దన చూపిన ప్రబంధసరళినే గతానుగతికముగ ప్రవర్తించుటచేతను, తమ పాండిత్యప్రకర్ష చూపుటయే ఆ కాలమున నొకగుణముగ పరిగణింపఁబడుటవలనను, క్రమముగ కవితకు వికాసము తగ్గుటయేగాక ఆ కవిత యా యా కవుల కాశ్రయులగువారి వంశచరిత నొక్కింత మనకుఁ దెల్పుచుం డెనే గాని, ఆంధ్రదేశమునందలి జనసామాన్యము యొక్క స్థితిగతుల నంతగాఁ దెలుపునదిగా లేదు. ఇది యది యన

నేల? సామాన్యముగ నాంధ్రవాఙ్మయ మంతయు అట్టిద యని చెప్పవచ్చును. ఇంతకు నీ దేశమందిలి కవిత రసజ్ఞులగు కొందఱు రాజుల పోషణమువలన వృద్ధి చెందిన దగుట వలన నా కవులును తమ కాశ్రయులై తమ్ము పోషించుచున్న వారి ప్రభావంబును, వంశావళియుఁ గొంత వర్ణించి యాశ్వాసాంతముల మఱి రెండు మూఁడు బిరుదావళులు చదువుచుండు టయేగాని వారి కా రాజ్యమందలి జనులయొక్కగాని సామాన్యముగ నాంధ్రజాతియొక్క గాని స్థితిగతులను ఆశయములను వర్ణించుట కుత్సాహముకలుగ లేదు. దీనికి కారణ మాంధ్ర జాతీయ స్వాతంత్ర్యము కొంతకాలమైన నెడ తెగక లేకుండు టయే. కొందఱు రాజు లాంధ్రకవుల నాదరించి యాంధ్రవాణి నుద్ధరించినను, దేశమున శాంతి తక్కువ యగుటచే జాతీయ జీవనమున కంతగా ప్రోత్సాహము లేకుండెను. రాజుల యాస్థానములలోఁ దమ కాలమును గడపుచుండిన కవిరాజులకు సామాన్యజనులతో విశేషపరిచితిగాని, వారి భావములను ఆదర్శములను పరిశీలించుటకుఁ దగిన యవకాశముగాని యున్నట్లు కనఁబడదు. మఱియు సామాన్యజనులలోవిద్యావ్యాప్తిశూన్యప్రాయంబగుటంజేసి యిట్టి పరస్పర సంబంధమునకు వీలుదొరకి యుండదు. కావున, అప్పటి రాజులును వారి మంత్రులును సామాన్యముగ యశోలుబ్ధులగుటచే, కవిరాజులసంకీర్తనంబున తమపేరు శాశ్వతంబుగ నుండునని తలఁచి వారివలనఁ గృతులు గొనుచుండిరి. కవులును తమ్మాదరించువారు లేక వారి ప్రాపున

చేరి వారి గుణములు సంకీర్తనము చేయుచు, కథాభాగమున్న కే పురాణమునుండియో యొక విషయమును దీసి, దానియందే తమ చాతుర్యంబును వెలయింపఁజూచిరి. కావున, వీరి గ్రంథములలో సాధారణముగా మనకు దినచర్యయందుఁ గనఁబడెడి మానవజీవితంబును మనోవృత్తులను భావంబులను గనఁబఱుపక, పూర్వయుగములఁ బ్రసిద్ధి చెందిన కించిదతిమానుషప్రభావము గలవారి చర్యలను, వారి యాకారములను మన యెదుట నిల్పి, మనకున్న తాదర్శములనుబోధించుచుండిరి. వాఙ్మయము యొక్క ముఖ్యప్రయోజనము మానవజీవిత ప్రతిపాదనము గాని నైతికమార్గ ప్రతిపాదనము మాత్రమే కాదు. ప్రతిభావంతుఁడొకఁడు మానవజీవితమును బాగుగఁబరిశీలించి, ఆయా జనుల యవస్థలను ఆయా స్థితులవారి భావములను ఒక్కొక్క విషయమున వారి కనుభవసిద్ధము లయ్యును బయటికి వెల్వడ సమర్థములుగాని మనోవృత్తులను బాగుగ కనిపట్టి చక్కని సందర్భములను గల్పించి చిత్రించియున్నచో, అవి వారి మనమును తత్క్షణమే యాకర్షించుటకు సంశయం బేమి? ఒక పుస్తకము చేపట్టినంతనే, అందు పాఠకునకు స్వానుభవము లగు విషయములనేకములు పొడకట్టుటయే గాక, తనవలెనే కష్టసుఖములకుఁ బాల్పడినవారి జీవితములను గుఱించిన యభిప్రాయములను వాని కది వెలిపఱచుచుండును. అట్టివాని స్థితికై సానుభూతి గనఁబఱచు ననేకులగు సాటిజనులా గ్రంథమునఁ గనఁబడుట చేతనే, వాని కొక రీతి యానందమును తాపోపశమనంబును

శ్రుతశ్శాంతియుఁ గల్గుచుండును. కావుననే జార్జి ఎలియట్ అను నామె 'వాఙ్మయ మనునది మన యనుభవజ్ఞానమును వృద్ధి చేసి కొనుటకును, సామాన్యముగా మనము కలిసికొనుటకు వీలు లేని పలువురు సజాతీయులతోడి సంబంధము కలుగఁ జేసికొనుట కును ముఖ్యమార్గ' మని చెప్పియున్నది. ఇట్లు సార్వజనీనం బులు సహజంబులునగు జాతీయభావములను మనోవృత్తులను బ్రతిపాదించున దగుటం జేసియే వాఙ్మయమునందు మానవ కోటి కంత యభిమానమును గౌరవమును గలుగుచున్నది.

కాని, మన యాంధ్రకవులీ విషయము నంతగా పాటించి నట్లు కనఁబడదు. ముఖ్యముగ ప్రబంధ మనునది చాలవఱకు వర్ణనాత్మకమగు కవితలోఁ జేరినదేగాని భావావబోధమే ముఖ్య విషయముగఁ గలది కాదు. మఱియు నలంకారశాస్త్రనిబంధనలీ గ్రంథములను నైజకవితకు మరింత దూరముగఁ జేసినవేమో. సాధారణముగా నిటీవలి ప్రబంధములలో కథాసరళియు రచనాప్రణాళికయు సమానమే యగుటచే కథ మొదలు చెప్పి నచో తుదవఱకు నూహించి చెప్పుట సుసాధ్యమగుచుండును. ఆలంకారిక మతప్రకారముగ నష్టాదశవర్ణనలు లేనిది కావ్యంబు గాకుండుటచే నెట్లయిన నా వర్ణనలను కథలోఁ బ్రవేశపెట్టి యాగ్రంథమును కావ్య మనిపించుట తటస్థించుచున్నట్లున్నది. మఱియు నాయకుఁడు ధీరోదాత్తుడయి యుండవలె ననియు, అట్టివాని కీ యీ గుణంబు లుండవలెననియు ముందు గనే పేర్కొని యుండుటచే నీ గ్రంథకర్తల కేమాత్రమును

గ్రంథమందలి పాత్రలను స్వానుభవమునుండి యథేచ్ఛముగ్గ నిరూపించుట కుత్సాహము లేకుండెను; తమ గ్రంథము శాస్త్రసమ్మతమగు ప్రబంధమో, నాటకమో కాకపోవు నేమో యని యా నిబంధనల నతిక్రమింప నొల్లకుండుటవలన, వారి గ్రంథముల నట్టాడు పాత్ర లచ్చున పోతపోసినవానివలె నుండుటయే కాని నేలమీఁద స్వేచ్ఛావిహారము సల్పుచు తమ తమ మనోవృత్తులను మనకు విచ్చలవిడిగ వెలిపుచ్చుచున్న వారి వలె గనుపట్టరు. తొలియుగమున తిక్కనాదు లట్టి పాత్రలను సృష్టింపకపోలేదు. కాని సామాన్యముగా కవులాయాకాలము లందలి మానవజీవితమును బరిశీలించి సందర్భానుసారముగఁ బాత్రలను సృష్టింపక యే పురాణము నుండియో యొక ప్రఖ్యాతపురుషుని దీసికొని వాని ప్రసిద్ధంబులగు గుణములను వర్ణించుటచే నీ గ్రంథములను సులభముగ శాస్త్రసమ్మతము లైనవానిఁగఁ జేయఁగలుగుచుండిరి. వీరి కీ యాలంకారిక సమ్మతంబు లగు నుత్తమ పాత్రలు పూర్వ పురాణగాథలయందుఁ గన్పట్టినే కాని, తాత్కాలిక దేశచరిత్రయం దెప్పుడును గన్పట్ట లేదు. దీనికి కారణ మాంధ్రజనుల కెప్పుడు నా యా రాజుల ప్రాపున సుఖజీవనము పడయుటయందే కాని సాంఘిక జీవనమునందును, దేశచరితయందును విశేషాభిమానము లేకుం డుటయే కావచ్చును. జనుల మనముల నొక విధమగు స్వాతంత్ర్యాభిలాషయు నాత్మగౌరవమును నుదయించినఁ గాని సంఘోద్యమములందు రుచియు, వానియం దభిమానమును

పుట్టవు. సంఘోద్యమములును, దేశోద్యమములును కవిజన మనంబుల కుద్దీపకములు. కవితకే కాదు, తదితర మానవ శక్తుల కన్నిటికి నభ్యుదయవికాసము లుత్తేజకములే. అట్టి కాలముననే కవితయు నూతనమై స్వాభావికమై వికాసవంతమై వెలుగొందుట; కాని నాఁడు తాపత్రయ సంతాపితంబు లగు నా కవిజనమనంబుల వోలె వికాసవిహీనమై యేవో కొన్ని కట్టుబాట్లకు లోనై గతానుగతికంబుగ నుండును. కావున కొంతవఱ కాంధ్ర వాఙ్మయస్థితి యాజనుల స్థితిగతులను గూడఁ దెల్పుచున్న దనుటలో సంశయము లేదు.

కాని యిప్పుడు హిందూదేశచరిత్రయం దొక నూతన యుగము ప్రారంభమైనది. ఇప్పటికి 150 సంవత్సరముల క్రిందటనే బ్రిటిషుసామ్రాజ్య మీ దేశమున శాంతిని నెలకొల్పినను, ఈ శాంతియొక్కయు నాంగ్ల దేశీయుల సంసర్గముయొక్కయు, నాంగ్లవాఙ్మయ పఠనము యొక్కయు ఫలితము లిప్పుడే కొంచెము గన్పట్టుచున్నవి. ఈ సామ్రాజ్యావలంబనమున నింతకాలమునుండియు నివురు గవిసిన నిప్పువలె నున్న ప్రాచీన హైందవవిజ్ఞాన మిప్పుడు స్వాభావిక తేజంబునఁ బ్రకాశించుచున్నది. తద్దేశచరిత్రము చదివినతోడనే యీ దేశజనులకు జాతీయ జీవనమునం దభిలాష యుదయించినది. ఆత్మగౌరవము వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము మొదలగు నుదారభావము లంకురించినవి. దేశాభిమానమును భాషాభిమానమును హెచ్చినవి. దేశజనుల మనంబు లుత్సాహపూరితంబులై యున్నతా

దర్శంబులతోఁ దులదూఁగుచున్నవి. దేశ సేవయు భాషా సేవయు ప్రతివానికిని ముఖ్యవిధులని యంగీకరింపఁబడుచున్నవి. ఇట్టి నూతనాదర్శంబులు నూతనోద్యమంబులు వాఙ్మయమునఁ బ్రతిఫలింపకపోలేదు. సంస్కృతవాఙ్మయ మంతయు తీక్ష్ణ బుద్ధితోఁ బరిశీలింపఁబడుచున్నది. ఈ భాషయే యాధునిక శబ్దశాస్త్రసమస్యల ననేకములను సాధించుటకు దోడ్పడి యా శాస్త్రము నభివృద్ధిచేసిన పాశ్చాత్యుల గొప్ప మన్ననలకుఁ బాత్రమైనది. ప్రాచీన హైందవ నాగరకత యంతయు వట్టి నమ్మఁదగని పురాణగాథక్రింద త్రోసివేయఁబడక, నవీన విమర్శనాపద్ధతుల ధాటికి కాఁగి లోకజనుల నాశ్చర్య నిమగ్నులఁ జేయుచున్నది. ప్రస్తుతము వెనుకబడి యున్న హైందవజాతి పురోవృద్ధికి ప్రాచీన నాగరకతయే మూలాధారమగు నని గుర్తించుటచే, దానిని పునరుజ్జీవింపఁ జేయుటకు సాధ్యమగు ప్రయత్నము లన్నియు చేయఁబడుచున్నవి. రవీంద్రనాథుడు మొదలగు కవీశ్వరులీ నూతనోద్యమముల యాదర్శములఁ గొని యాడుచు, నీ జాతియందలి నూతనోద్బోధమునకుఁ దగిన ప్రోత్సాహము నిచ్చుచున్నారు. ఆంగ్లవాఙ్మయ సంసర్గము వలనఁ గవితయందలి పూర్వపు రుచి మాఱినది. దేశభాషా వాఙ్మయము లన్నిటిలోవలెనే, యాంధ్ర వాఙ్మయమునను నూతనశాఖలు బయలుదేఱినవి. సంస్కృత వాఙ్మయాశ్రయ మును వదలి యాంధ్రదేశస్థితిని జాతితత్వమును వెల్లడింపగల రచనలు, నవలలు, నాటకములు, విమర్శనములు, ఖండకావ్య

ములు మొదలగునవి బయలుదేరుచున్నవి. ఈ జాతీయోద్బోధముయొక్క చిన్నెలు క్రమముగ కవితయందును బ్రసరించుచున్నవి. పురాణకథలకు బదులుగా నాత్మానుభవనివేదనమే కవితకు వస్తువు కాఁజొచ్చినది. అనేక సంఘములు పరిషత్తులు బయలుదేఱి భాషను వాఙ్మయమును వృద్ధిపఱచువిధానముల నారయుచున్నవి. ఇప్పటి కాంధ్రకవిత కాశ్రయాపేక్ష తప్పినదని చెప్పవచ్చును. క్రమముగ దేశమున విద్యావ్యాప్తి హెచ్చుచుండుటచే కవితయొక్క గుణాగుణములు నిర్ణయించి తగు ప్రోత్సాహమునిచ్చుట కాంధ్రజనసమితియే పూనుకొనుచున్నది. ఇట్లు జాతీయ జీవనముతోపాటు వాఙ్మయమును భిన్నావస్థలఁబొందుచుండుటను గనిపట్టి, ఇప్పుడు వ్యక్తములై క్రమముగ స్ఫుటములగుచున్న యీ నూతనయుగ చిహ్నములను ధర్మములను కవితయందు నెలకొల్పి దేశ జనుల కుత్సాహమును నుద్రేకమును పుట్టించి, ఈ జాతీయోద్యమమునకుఁ దోడ్పడి దేశీయకవిశిఖామణు లందఱును శాశ్వత కీర్తిని బడయుదురుగాక !

నాదరింపఁబడుచుండెనేగాని, జనసామాన్యమున వ్యాప్తిఁజెంది యుండలేదనికూడ మఱికొన్ని శాసనములనుబట్టి యూహింపుట కవకాశము కలుగుచున్నది. ఈ శాసనములలోని పద్యము లన్నియు దేశీయవృత్తములలోనే గాని సమకాలికములగు కన్నడశాసనములలోవలె సంస్కృత వృత్తములతో రచింపఁ బడకుండుటయు, గొన్నిటియందలి భాష ప్రాకృతసంపర్కమును విశేషముగాఁ జూపుచుండుటయు మఱియొక విశేషము. నన్నయకుఁ బూర్వమున నీ భాష కనుశాసనము లేకపోవుట చేతను, అప్పటి శాసనములు కొన్నిటిలోమాత్రము నన్నయ శిష్ట కవితాభాషను బోలు భాష గానవచ్చినను, అప్పటి శిష్టు లగు పండితకవులచేఁ బ్రామాణికముగా గ్రహింపఁబడు నా భాషలో నుత్తమగ్రంథము లేమియు బయలుదేరినట్లగపడక పోవుటచేతను, నన్నయకుఁ బూర్వకాలపు తెలుఁగుకవిత యంతయు శిష్టులయాదరమును బడయఁజాలనిదియు, సంస్కృత విరళంబును సామాన్యజనవ్యవహారప్రచురంబునునగు తెలుఁగు భాషలో నుండెడిదనియు నిశ్చయింపఁ దగియున్నది. అప్పటి దేశీయకవులు మన మెఱిఁగిన శాసనపద్యములను రచించిన శిష్ట కవులవలెనే ద్విపద, తరువోజ, సీసము, గీతము మొదలగు దేశీయచ్ఛందముల మూలముననే తమ రచనలను సాగించుచు, వారు తమ వ్యవహారభాషలో నా యా కథలను, నా యా పద్యములలో పాడియుండిరే గాని, శాసనకవులవలె వ్రాయఁ బడుటకై రచించియుండురని తలంచుట కవకాశము కనఁబడదు.

ఈ దేశీయకవు లా కాలమునఁ బాడిన తెలుగుపాటలు జన ముఖస్థములై యుండినవేగాని (గ్రంథస్థములై యుండె ననియు మన మూహింపఁజాలము. ఇఁక వా రాకాలమున వాడినభాష స్వరూపము మనము తెలిసికొనవలయు నన్న చోఁ గొన్ని శాసనములలోని భాషతప్ప మఱి యే విధమగు నాధారము లేదు.) కాని, నన్నయాది శిష్టకవుల సంస్కృతభూయిష్ఠ రచనా రూపమగు మార్గకవితకు భిన్నమైనదియు, దేశికవుల కవశ్యాదరణీయమని తరువాతికాలపు శైవకవులచేఁ బేర్కొనఁబడినదియు, దేశిమార్గమునుబట్టి దేశీయముగా రచింపఁబడినజాను కవితకు మూలాధారం బైనదియు నగు జాను తెనుఁగే తత్స్వరూపమును మనకుఁ గొంతవఱకైనను గోచరింపఁజేయఁ గలిగియుండునని తలంపనగును. జాను తెనుఁగుస్వరూప మిట్టిదని పాల్కురికి సోమనాథకవి వృషాధిపశతకమున మన కిట్లు తెలిపియే యున్నాఁడు గదా !

"బలుపొడతోలు సీరయును బాపసరుల్ గిరుసాయకన్ను వె
న్నెల తల సేదుకుత్తుకయు నిండిన వేలుపుటేరు వల్గు పూ
సలుగలతోని లెంక వని జానుతెనుంగున విన్నవించెదన్
వలపు మదిం దలిర్ప బసవా బసవా బసవా వృషాధిపా."

కాని నన్నయకుఁ బూర్వమునఁగల దేశికవుల జాను తెనుఁగునకీ మాత్రము సంస్కారము నుండియుండదు. అది చాలవఱకప్పుడు వ్యవహారమందున్న భాషకు చేరికగలదై, సంస్కృత దీర్ఘసమాసవిరళంబై నియమరహితంబై యుండియుండును. ఆ దేశికవులు తమ భావముల నే ద్విపదనో, సీసమునో యవలం

బించి పాడునపుడు, భాషారూపములను, ఛందోనియమములను గూడ నాయా పాటల కనుకూలమగునట్లుగా, వికృతినొందించి అనఁగా నా పాటలో గురువు కావలసినచోట హ్రస్వాంత పదము నైనను దీర్ఘాంతముగాఁ జేసియు, లేదా రెండు మాత్రలుగల మూలుగు మూలిగియు, హ్రస్వము కావలసిన చోట దీర్ఘాంత పదమునైనను హ్రస్వాంతముగాఁ జేసియో, లేదా ఆ పదమునందలి యొక యక్షరమును సరిగా పలుకక జాఱవిడిచియో, యాయా పద్యములలో పాడియుండుటచే భాషావిషయమునగాని, ఛందోవిషయమునగాని, వారికవిత నియమబద్ధంబైన తరువాతికవుల జానుకవితను బోలియుండునని తలంప నవకాశము లేదు. అవి ఇప్పటి తుమ్మెదపదములు, కుచ్చెలకథ, బొబ్బిలిపాట మొదలగు వానిని బోలియుండును. ఇప్పటి తుమ్మెదపదములు, స్త్రీల పాటలు మొదలగునవి యాంధ్రజాతీయ సంప్రదాయానుకూలములై వానికిఁ, బట్టు కొమ్మ లేవైనను నియమబద్ధములు కావను కారణమున శిష్టుల యాదరణము నెట్లు పొందలేకుండెనో, అట్లే యా కాలపు దేశి కవితయు సంస్కృతభాషాభిమానులగు శిష్టుల యాదరమును బొందలేక పోవుటచే, వ్రాతలోనికి దిగకఁ జనుల ముఖవ్యావహారముననే పరంపరానుగతమైయుండి కాలక్రమమున నంతరించినను దాని స్వరూపచ్ఛాయమాత్ర మిటీవలి పాటలలో గొంతవఱకుఁ గనఁబడుచున్నది.

నన్నయకుఁ బూర్వకాలమందు బయలుదేరిన దేశీయ కవితా ప్రవాహమందలి యొకపాయ మూలమూలలఁ బడి ముందుకు నెట్టుకొనుచు, మధ్యకాలమున నంతరించుచు మరలఁ బొడసూపుచు, నిప్పటివరకు నెట్లెట్లో ప్రవహించుచు వచ్చుచుండ, మఱియొక పాయ యీ కాలముననే, దీనినుండి చీలి కొద్దికాలమే ప్రవహించి తుదకు నన్నయకాలమున బయలుదేరిన శిష్టకవితా మహాస్రవంతిలోఁ బడి యంతరించిన ట్లగపడుచున్నది. అదియె నన్నెచోడుడు కుమారసంభవమునఁ బేర్కొన్న దుర్మార్గకవితయని తలంపగును. ఈ మార్గకవితను గూర్చి ప్రశంసించినవా డొక్క నన్నెచోడునివలెనే గనఁబడుచున్నాఁడు. "మును మార్గకవిత లోకంబున వెలయఁగ" అను పద్యమునుబట్టి దేశికవితకుఁ బూర్వము దేశమున వెలసి యున్నది సంస్కృతకవితయేగదా యను తలంపుతో 'మార్గ' కవిత యనఁగా సంస్కృత కవితయేయని తలంచినను, ఈతఁడు తరువాత,—

> "మార్గ కుమార్గము దేశియ
> మార్గము వదలంగఁ దమకు మదివదలక దు
> ర్మార్గపదవర్తు లనఁదగు
> మార్గవులం దలఁప నలఁతి మహి సుకవులకున్."

"అని దోషగ్రాహులగు కుకవివరాకులం బరిహరించిన" రీతిని బట్టి విచారింపఁగా నిందలి 'మార్గము వదలంగ దమకు మది వదలక దుర్మార్గపదవర్తులనదగు' మార్గ(మారు) కవులు కేవల సంస్కృతభాషలో నుత్తమకవితను జెప్పిన కవులుగారని తోచు

చున్నది. అట్టి సత్కవుల నింతకు బూర్వమే యీతఁడు సంస్తుతి చేసియే యున్నాఁడుగదా. చూడుఁడు:—

> "సురవరులం గ్రమంబున వచోమణిసంహతిఁ బూజచేసి స
> ద్గురుచరణారవిందములకుం దగ సన్నుతిఁజేసి కొల్చి వి
> స్తరమతులం బురాణకవిసంఘము నుత్తమమార్గసత్కవీ
> శ్వరులను దేశిసత్కవుల సంస్తుతిఁజేసి మనోముదంబునన్.

ఇం దీతఁడు పురాణకవి సంఘమును—అనఁగా వాల్మీకి వ్యాసాదులను, ఉత్తమమార్గ సత్కవీశ్వరులను — అనఁగా కాళిదాస భారవ్యుద్భట బాణాదులను, అనంతరము నామముచేఁ బేర్కొనని దేశికవులను సంస్తుతి చేసియున్నాఁడు. ఈ పద్యమునఁ బేర్కొనిన కాళిదాస బాణాదుల <u>నుత్తమమార్గ సత్కవీశ్వరులని</u> చెప్పుచు, నా వెంటనే "మార్గము వదలంగఁ (వగవంగ) దమకు మదివదలక, దుర్మార్గ (దుష్టమార్గ) పదవస్తులనఁదగు మార్గకవులను"—కుకవివరాకు లని పరిహరింపఁ జూచుటచే, నన్నెచోడుని దృష్టిలో నాకాలమున మార్గకవులు రెండువిధములవారుగా నుండిరనుట స్పష్టమగుచున్నది. అందు మొదటివా రుత్తమమార్గ సత్కవీశ్వరు లనుట నిశ్చయమే. రెండవ వా రెవరు? అని ప్రశ్న. వా రెవరనఁగా, దేశభాషలలో కవితఁ జెప్పఁదలఁచియు సంస్కృతభాషయందలి యభిమానమునను, దేశభాషలయందు గల నిరసనబుద్ధిచేతను నా "మార్గము" వదలుటకుఁ దమకు బుద్ధిపుట్టక, యా సంస్కృతముతోనే యించుక దేశ్యమును కలిపి కలగాపులగము చేసి, మల

యాళభాషలో నొక ప్రత్యేక సంప్రదాయముగా నిలిచియున్న "మణిప్రవాళ" శైలివంటి భాషాశైలిలో రచింపఁ గడంగిన సంస్కృతకవులై యుందురని తలంపనగును. కావుననే యిట్టివారీ నన్నెచోడుని దృష్టిలో దుర్మ్మార్గపదవర్తు లనదగు మార్గకవులైనారు! దుర్గార్గపదవర్తు లను పాఠాంతరము గ్రహించినను తాత్పర్య మొక్కటియేయగును. కావుననే వీరును సంస్కృతమునే ప్రధానముగాఁ జేసికొని యందలి సుప్తిఙంతాది రూపములతో దేశభాషాపదములను మధ్యమధ్య చేర్చి పద్యరచన చేయుటచే మార్గకవులే యని చెప్పవలసివచ్చినను, వీరు కాళిదాసాదులవలె నుత్తమమార్గసత్కవీశ్వరులు గాక, 'దుర్గా(ర్మా)ర్గపదవర్తులనఁదగు'మార్గకవులైనారు. వీరు 'దేశి'కవులును గారు; 'మార్గకవులలో' నుత్తములగు సత్కవీశ్వరులును గారు. ఉభయభ్రష్టులు గనుకనే "కుకవివరాకు" లయిరి.

కృత్యాదిని నన్నెచోడుఁడు త్రిమూర్తులను, రవిగణనాథషణ్ముఖస్మరనగజాతభారతు లగు సురవరులను పేర్కొని పూజచేసియు, జంగమ మల్లికార్జున గురుచరణారవిందములను దగ సమ్మతిఁజేసి కొల్చియు, వాల్మీకి వేదవ్యాసాది పురాణకవిసంఘమును, కాళిదాసబాణాద్యుత్తమమార్గ సత్కవీశ్వరులను గూడఁ బ్రత్యేకముగాఁ బేర్కొని సంస్తుతిచేసినవాఁడయ్యును; దేశిసత్కవుల నొక్కరి నైనఁ బేర్కొనక యే యూరక సంస్తుతి మాత్రము చేసియున్నాఁడు. ఈకారణముచే నతఁడిట్టి దేశికవులను బేర్కొనుచుఁ జెప్పిన పద్యములు గ్రంథపాతముచే

పోయినవని తలంచినవారు కొందఱు గలరు; కాని యాతనికాల మునఁ బైఁజెప్పిన యుత్తమమార్గ సత్కవీశ్వరులను బోలి యట్టి ప్రసిద్ధినిజెందినవారు దేశికవులలో లేకపోవుటచేతనే యాతఁడు పేర్కొనలేదేమో యను సందేహము కలుగక మానదు. నన్నె చోడుఁడు నన్నయకుఁ దరువాతికాలపువాఁడైనచో నాతని నెఱిఁగియుండఁడా? యను ప్రశ్న కలుగవచ్చునుకాని, యీతఁడు శైవమతాభిమాని యగుటచేతనో, లేదా రాజనరేంద్రుని యనంతరము కొంతకాలమువఱకు నన్నయ రచించిన భార తమున కంతగా వ్యాప్తికలుగక యది రాజమందిరమున నొక మూలఁ బడి యుండుటచే నన్నయనుగూర్చి గాని, యాతని భారతమునుగూర్చిగాని దక్షిణదేశమున నున్న నన్నెచోడున కంతగాఁ దెలియకపోవుటచేతనో పేర్కొనకపోయి యుండును. కాని రాజమహేంద్రవరమున రాజనరేంద్రుని తరువాత చాళుక్యులకును, చోళులకును గలిగినసంబంధమునుబట్టి యాతని ప్రోత్సాహమున జరిగిన భారతాంధ్రీకరణమును గూర్చి యాతఁడు వినియుండునని మాత్రము మన మూహింపవచ్చును. కావుననే పురాణకవిసంఘమునకుఁ జెందిన వాల్మీకివ్యాసులను, మార్గసత్కవులను ప్రత్యేకముగాఁ బేర్కొని దేశికవులవిషయమై చెప్పవలసి వచ్చినపుడు—

"మును మార్గకవిత లోకం
బున వెలయఁగ దేశికవిత పుట్టించి తెనుం
గును నిలిపి రంధ్రవిషయం
బునఁ జనచాళుక్యరాజు మొదలుగఁ బలువుర్"

అని దేశికవిత అనఁగా దేశభాషలో శిష్టకవిత చాళుక్యరాజగు రాజనరేంద్రుని ప్రోత్సాహమున నాంధ్రదేశమున పొడసూపె నని చెప్పి,(?) యంతటితో నా ప్రసంగమును విడిచెను. కావున నుత్తమమార్గ సత్కవులగు కాళిదాసబాణాదులతో సమాన ముగాఁబేర్కొన దగిన దేశిసత్కవుల నప్పటి కాత డెఱుఁగక పోవుటచేతనే ప్రత్యేకముగాఁ బేర్కొనలేదని తలంపఁదగి యున్నది. కాని ఇచ్చట చాళుక్యరాజుతో పాటు తెనుంగున దేశికవితను నిలిపిన పలువు రెవరో?

అట్లును మార్గసత్కవీశ్వరులతో పాటు దేశిసత్కవులను గూడ సంస్తుతించి, దుర్గా(ర్మా)ర్గపదవర్తులనఁదగు మార్గకవులం బరిహరించిన పిదప నూత్నరుచిరకావ్యములను రచించు రీతిని గూర్చి నన్నెచోడుఁ డిట్లుచెప్పినాఁడు :

" సరళముగాగ భావములు
జానుఁదెనుంగున నింపుపెంపుతో
బిరిగొన వర్ణనల్ ఫణితి
పేర్కొన నర్థము లొత్తగిల్ల బం
ధురముగ బాణముల్ మధుమ
దుత్వరసంబునఁ గందళింప న
క్షరములు సూక్తు లార్యులకుఁ
గర్ణరసాయనలీలఁ గ్రాలఁగాన్.

సీ. మృదురీతి సూక్తు లింపొదవింప మెలిల్లు
భావమ్ము నెలమి క్రీడావహముగ
మెఱుఁగులఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు వోవంగఁ
గాంతి సుధాసూతికాంతిఁ జెనయ
వర్ణన లెల్లచో వర్ణనకెక్కంగ
రసములు దలుకొత్తి జా (రా) లువార
దేశిమార్గంబులు దేశీయములుగా న
లంకారములఁ దా నలంకరింప
నాదరించి విని సదర్థాతిశయమున
బుధులు నెమ్మనమున నిధులు నిలుప
వలవదే రచింప వరకవీశ్వరునకు
నూత్నరుచిర కావ్యరత్న విధి.

ఈ పద్యములలోని యాలంకారికవిషయముల నటుంచి భాషాశైలివిషయమున మనము ప్రత్యేకముగా గ్రహింపఁదగిన విషయములు రెండు గలవు.

అందు సరళముగా భావములు "జానుదెనుఁగు"న నింపుపెంపుసొంపుఁ బిరిగొనునట్లు రచింపవలయు ననుట మొదటిది. "దేశిమార్గంబులు దేశీయములుగాన్" రచింపవలయు ననుట రెండవది. వెనుక చాళుక్యులు దేశికవితపుట్టించి యాంధ్రవిషయమునఁ దెనుఁగు నిలిపిరని చెప్పుచు, మార్గకవిత వదలలేని దుర్మార్గ పదవర్తులగు కుకవివరాకులను పరిహరించినట్లే, యిచ్చట రుచిరకావ్యరత్నములను రచించు మార్గమునుగూర్చి చెప్పుచు, దేశికవు లవలంబించిన జానుదెనుంగే యుపాదేయ

మనియు, దేశిమార్గములను అనగా, దేశభాషాసంప్రదాయము లను, మార్గకవితాసంప్రదాయములను గలిపి లేదా దేశ భాషను, సంస్కృతభాషను గలిపి - కవిత చెప్పునపుడు ఆ భాషను దేశీయముగనే చేయవలయును గాని, మార్గమును (సంస్కృతమును) వదలంగ మదివదలక, కొంత దేశ్యముతోఁ గూడిన సంస్కృతముగాఁ జేయుట యుక్తము కాదని సూచించి నాఁడు. ఇచ్చట నితని యుద్దేశ మిదియేయనియు, నీ దేశభాష లలో ముఖ్యముగా నాంధ్రకన్నడములలో - నిప్పుడు మన మెఱింగినశిష్టభాషలో తొలికవిత బయలుదేరుటకుఁ బూర్వము తత్సమముగాఁ జేయఁబడని సంస్కృతముతో గుచ్చియెత్తిన దేశభాషల్లో రచింపఁబడిన కవిత, మలయాళభాషయందలి మణిప్రవాళశైలిని బోలినది కొంత బయలుదేఱియుండుననియు, దాని నుద్దేశించియే యాత డింతగాఁ జెప్పెననియు, మనము నిశ్చయింపవచ్చును. తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున "జాత్యముగామి నొప్పయిన సంస్కృత మెప్పుడు జొన్ప" నని ప్రత్యేకముగాఁ దెలుఁగుభాషలో తత్సమముగాఁ జేయఁబడని సంస్కృతమును దీసికొనివచ్చి కలుపుట జాతీయము కాకపోవు టచే, తా నట్లెప్పుడును జొనుప దలంచుకొనలేదు అని యొక ప్రతిజ్ఞగాఁ జెప్పుకొనుటనుఁ జూడఁగా నట్లు తెలుఁగు సంస్కృ తములను జొనిపి కలగలిపి కవితఁజెప్పు సంప్రదాయ మొకటి యంతకుఁబూర్వము దేశములో నొక కాలమునఁ బ్రచారమం దుండెననియు, నట్టి కలయిక యాతని కిష్టము లేకపోవుటచేతను,

నంతకుఁ బూర్వమే యాంధ్రదేశమున దీనియం దనాదరము ప్రబలుటచేతను, దాని నాతఁడు పరిహరింప దలంచి యట్లు చెప్పెననియు నూహింపఁదగియున్నది.

ఇక నన్నెచోడునికంటె పూర్వులగు కవు లెవరును దీని విషయము ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పియుండక పోవుటచే, నద్దానిని గూర్చి తెలిసికొనుట కాధారమేమియు లేకపోయినది. కాని రాజనరేంద్రుని ప్రోత్సాహమున నన్నయ భారతమును దెలిఁగింపఁ బూనినపు డా యాస్థానమందలి పండితప్రవరులతో నితనికి గలిగిన 'ఘోరరణముల'కు 'భారతాంధ్రీకరణమున నెట్టి భాష ప్రయోగింపనగును?' అను విషయముగూడ నొక కారణమై యుండవచ్చునని యూహింపఁనగును. అచ్చటి పండితులలో బలువురు సంస్కృతమునం దభిమానము విశేషముగాఁ గలవా రగుటచే, సంస్కృతముననే తెనుఁగు గలిపి మణిప్రవాళ శైలిలో రచింపవలయునను వాదమును బయలుదేరదీసి యుండ వచ్చును. కాని యీ విషయమున కన్నడ సంప్రదాయ సాదృశ్యమును జూపి, యాంధ్రమున నట్టి—దేశిమార్గములను—'దేశీయముగనే చేసి' రచించుటయే యుక్తమని యచ్చటి పండితులకు నచ్చజెప్పుటలో నారాయణభట్టు నన్నయకుదోడై నిలిచి యుండును. కన్నడభాషలోగూఁడ నిట్టి సంప్రదాయ మొకకాలమునఁ బ్రబలియుండఁగా, కన్నడకవులు నన్నయకుఁ బూర్వమే యీ విషయమును జర్చించి తత్సమభాషనే యవలంబింపవలయునని యనుశాసించి యట్లే రచింపఁదొడఁగినారు. ఈ విష

యము కన్నడభాషలో మొదటి లక్షణగ్రంథమగు 'కవిరాజ మార్గము' నందలి పీఠికాంశములను బరిశీలించినచో మనకు సువ్యక్తముకాఁగలదు. ఆంధ్రమున మొట్టమొదట లక్షణ గ్రంథమును రచించిన కేతనయు, దన 'యాంధ్రభాషా భూష ణము'న నీక్రింది సీసపద్యమున తిక్కనార్యుని "జాత్యముగాని నొప్పయిన సంస్కృతము నెప్పుడు తెలుఁగునఁజొనుపఁ" గూడ దను నభిప్రాయమునే యనుశాసనరూపమునఁ దెలిపియున్నాడు.

" వృక్షేణ దక్షాయ పక్షిభిః పుత్రస్య
    యను విభక్తులు దెనుంగునకుఁ జొరవు
అస్తి ప్రయాతి గాయంతి భుంక్తే సంతి
    నయతి స్మరతి యను క్రియలు సొరవు
గత్వా హసిత్వా ప్రకాశ్య సంత్యజ్య నా
    దనరు క్త్వాంత ల్యబంతములు సొరవు
గంతుం పురీం రిపుం హంతుం సుతం పాతు
    మను తుమున్నంతంబు లరయఁ జొరవు
అపిచ తుహివై న వా నను లనఁగఁబెక్కు
    లవ్యయంబులు చొరవెందు నాంధ్రకవిత
పెరపదంబులతోడను దొరలి నిల్చు
    నవి తెనుంగును గావింతు నభిమతముగ."

ఇట్టి సంస్కృతరూపములను దెలుఁగుతో నొక కాల మునఁ గలిపి చెప్పు నాచార ముండుటచేతనే, ఆ యాచార మును ఖండించుచు ననుశాసించుట కేతన కావశ్యకమైనది. మలయాళమున నిట్టి యనుశాసన మాదరింపఁబడక పోవుట

చేతనే అనఁగా సంస్కృతమునే ప్రధానముగాఁ జేసి దానితోఁ గొన్ని మలయాళ పదములను జేర్చి చెప్పెడు నాచారము ప్రబలమగుటచేతనే — యందు మణిప్రవాళ మను శైలి ప్రత్యేకముగా నేర్పడుట తటస్థించినది. అట్టి శైలి కుదాహరణముగా భాషానైషధమందలి యీ క్రిందిపద్యము గ్రహింపనగును.

"ఞాన్ అజ్జు చన్నళవితే పరిముచ్య గోష్ఠీం
నిద్రాచ్ఛలేన నిజవాసగృహం వ్రజంత్యాః
యన్మేలు మజ్జరయిలుం కుళిర్కొంగమేలుం
గూఢస్మితార్ద్రముడనే పతితః కటాక్షః"

ఞాన్ = నేను, అజ్జు = అక్కడకు, చన్నళవి లే = పోయినప్పుడే; గోష్ఠీం పరిముచ్య, నిద్రాచ్ఛలేన, నిజవాసగృహం, వ్రజంత్యాః, (తస్యాః) కటాక్షః, అజ్జరయిలుం=ఆ గదిలో, యన్మేలుం = నా పయినను, కుళిర్కొంగ మేలుం = చల్లనియామె స్తనములపైనను, ఉడనే = (తోడనే) వెంటనే, గూఢస్మితార్ద్రం యథాతథా, పతితః, అని యీ పద్యాన్వయము. ఈ వాక్యమునందలి కర్త, క్రియ, అన్వయము అంతయు సంస్కృతభాషా సంప్రదాయానుసారమే యైయున్నది. మధ్య కొన్ని పదములు మాత్రమే మలయాళ భాషకు సంబంధించినవి. "ఆ లేడీ నన్ను చూడడంతోనే ఫ్రెండ్సుతో కాన్వర్సేషన్ మానేసి నిద్రవస్తూందనే ప్రిటెక్స్టుమీద నన్ను చూచి నవ్వుతూ బెడ్‌రూమ్‌కేసి వెళ్ళిపోయి

నది" అను నిట్టిరీతి గిరీశం తెలుగును దలపించుచున్నది, పై మలయాళ పద్యము. ఈ మణిప్రవాళశైలిలో వ్రాయఁబడిన కావ్యము లనేకములు ఇట్లే యున్నవి. కావుననే "భాషా సంస్కృతయోర్యోగో మణిప్రవాళం" అని మలయాళలక్షణ గ్రంథములలో మొదటిదగు "లీలాతిలక" మీశైలిని నిర్వచించి దాని నంగీకరించుచున్నది. కన్నడాంధ్రదేశములలోఁగూడ సంస్కృతభాషకును నార్యమతమునకును ప్రాబల్యము కలిగినను, అపభ్రంశములని తలంపఁబడిన దేశభాషలలో నుత్తమ కవిత రచింపఁగూడదను వాదము ప్రబలుటచే, నీ భాషలలో కవితా రచన చేయునొల్లని పండితు లాదికాలమున నిట్టిశైలినే యవలంబించినను, ఈ దేశములలో మాత్ర మిట్టిరచన లంగీకరింపఁబడక పోవుటచే నివి వెంటనే యంతరించినవి. కాని దీని స్వరూప మిట్టిదనియు, నీ భాషలోఁగూడ నొకప్పు డిట్టి రచన గలదనియు సూచించుటకో యన్నట్లు పాల్కురికి సోమన వృషాధిపశతకమున రెండుమూడు మచ్చుపద్యములను రచించి చూపియున్నాఁడు. అందొకదాని నిచ్చట బొందుపఱచుచున్నాను. సోమన వీనిని మచ్చునకుఁ జూపెనే గాని యీ రీతి కవిత తెలుఁగులో నుండెననుట కాధారము లేదని కొందరు తలంతురు. కాని అసలు సరకుండినఁగదా మచ్చు. అట్లే యైనచో జానుదెనుఁగు, సంస్కృతము, కన్నడము మొదలగు వానియందుఁగూడ కవిత ఆ కాలమున లేదనవలసియుండును.

చ. అనయము జేతులందు భవ దంఘ్రిసరోజయుగం నమామి నె
మ్మనమున సంస్మరామి యను మాటల నిన్ వరివస్కరో మ్యహ
మ్మనుచు మణిప్రవాళమున నంకనసేయుదు భక్తలోకహృ
ద్వనజ విహారలోల బసవా బసవా బసవా వృషాధిపా.

నన్నెచోడాదులకు సుమారు రెండువందల యేండ్లకు బూర్వమున నిట్టి శైలిని ఖండించి, కన్నడభాషలో సంస్కృతము గలిపి రచింపఁదగిన రీతినిగూర్చి నృపతుంగుఁడు తన 'కవిరాజ మార్గము'న దెలిపియున్నాఁడు. అనఁగా తెలుఁగులో భారతమును నన్నయ రచింపదొరకొనుటకుఁ బూర్వము రెండువందల యేండ్ల కాలముననే కన్నడభాషలో నీవాదము పరిష్కరింపఁ బడుటయు, దాని ననుసరించి పంపాదులు గ్రంథముల రచించుటయు జరిగిన దన్నమాట. కన్నడభాషలో నవలంబింపఁబడిన యీ పద్ధతినే, నారాయణభట్టు తోడ్పాటుతో నన్నయ రాజస్థానమునందలి పండితులకు నచ్చఁజెప్పి, యనుసరించినవాఁ డయ్యెను.

కవిరాజమార్గమునందలి పీఠికనుబట్టి విచారింపఁగా నప్పుడు రూపుమాసిపోయిన ప్రాచీనకావ్యములు — చౌపది, గీతిక, అక్కర, కందము మొదలగు పద్యములతోఁ గూడినవి 'చెత్తాణం' 'బెదండె'యను పేరఁ బరగునవి కొన్ని కలవనియు, నృపతుంగుని కాలముననే 'పళగన్నడ' మని (ప్రాచీనకన్నడము) చెప్పఁబడఁదగిన భాషలో నవి రచింపఁబడియుండుననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ పళగన్నడము సంస్కృతభూయిష్ఠ

మగు శిష్టభాషవలె నాతని దృష్టిలో సుబోధకముగాని, రస వంతముగాని కాకుండుటచే నద్దానిని కావ్యములలోఁ బ్రయో గింప నెంచుట "జరద్వ్యధూవిషయః సురత రస రసికత"ను బోలి "విరసంకర మవు" నని చెప్పి ప్రాచీన భాషాప్రయోగము నీతఁడు నిరుత్సాహపఱచినాఁ డనియు నీ క్రింది పద్యములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

పఱగన్నడస్వరూపం

క. పొడవిపతి గొ (రవ) నెనెపె
అృడెయదు వదెకరిసికబ్బిగర్ధాన్ (ఱ) నెయుం
(హిడవసమరె నిట్టి) సు గెం (?)
ముడియొ (ళ) మార్గెందు నుడివ పఱగన్నడమం.

పఱగన్నడదనిందె

క. దొరకొండిరె సొగయిసుగుం
పురాణకావ్య ప్రయోగదొళ్ తత్కాలం
విర (సం) కరమవు దేసిగె
జరద్వధూవిషయ సురతరస రసికతె వోల్.

కవిరాజమార్గము ౧౯, ౫౦.

ఇట్లు ప్రాచీన కన్నడభాషా ప్రయోగము విరసముగా నెంచబడినపు డిక చేయఁదగిన దేమి యను ప్రశ్నకు సమ సంస్కృతమును మిశ్రమము చేసి కావ్యములను రచింపవలయు నని సమాధానము చెప్పినాఁడు !

సమసంస్కృత మిశ్రణాభ్యుపగమ.

క. సమసంస్కృతం గళొ (ళ్ స)
(య్తు, మదిఁారె కన్నడమనఱిదు పేఴ్గింబుది దా
గమకోవిదనిగదితమా
ర్గమిదం బెరసల్కమాగదీ సక్కదదొళ్.

ఇట్లు సమసంస్కృతమునే దేశభాషలోఁగలుపవలయును గాని కేవల సంస్కృత పదములను గలుపఁగూడదనుట ఆగమకోవిదనిగదితమార్గ మట. కన్నడభాషా వాక్యమునఁ బ్రయోగింపఁగూడని సంస్కృతభాషారూపములను గొన్నిటి నీక్రింది పద్యమునఁ దెలిపి వానికి లక్ష్యము నిచ్చియున్నాఁడు. అట్లు కలిపినచో గరిడి యను మద్దెల నొక్కమారు వాయించుట వలనఁ గలుగు జర్ఝరధ్వని కలుగునట.

క. అహరహరుచ్చైర్నీచై
ర్ముహుర్ముహు రితస్తతః పునఃపున రంత
ర్బహిరాదిహ ప్రాదురహో
సహసాదిగళవ్యయంగళసహాయంగళ్.

క. బెరసిరె కన్నడదొళ్ బం
ధురమాగదు కావ్యరచనె పేర్దొడె పినం
పరుషతరమక్కు మొత్తుం
గరడెయ మద్దళెయ జర్ఝరధ్వనిగళవోల్.

కేవలావ్యయప్రయోగదోషక్కె లక్ష్యం.

క. బహిరంత రుపవనంగళొ
ళహరహమా పరభృతంగళులివ రవంగళ్
సహసా తళమళ గొళిసిదు
వహో మనంగళ నితస్తతం విరహిగళా.

సంస్కృతాన్వయ ప్రయోగదోషరాహిత్యప్రకార,—

క. విదిత సమసంస్కృతోదిత
పదంగళొళ్ పుదిదు బెరసిబరె కన్నడదొళ్
ముదమనవు తక్కుగె మతిళయ
మృదంగ సంగీతకాది మధురరవంబోల్.

ఇట్లు సమసంస్కృతముతోఁ గలిపి చెప్పినది మృదంగ సంగీతకాదిమధురరవమును బోలియుండు ననియు, నట్లు చేసిన కావ్యబంధ మనింద్యమై సొగసుగా నుండుననియుఁ జెప్పి, పై దోషభూయిష్ఠ పద్యమును సంస్కరించి లక్ష్యము నిట్లు చూపుచున్నాఁడు.

నిర్దోషకర్క లక్ష్యం.

క. బహిరుద్యానాంతరదొళ్
సహసోదిత మత్తకోకిలోచ్చైర్ధ్వానం
ముహురాకర్ణిసె పడెద
త్తహర్నిశం పెర్చనంతరంగక్కెన్నా.

క. నెగళ్దర్ద కన్నడంగ ళొ
ళ్ గణితగుణవిదిత సంస్కృతోక్తక్రమముం
బగెదొందుమాడి పేళ్దొడె
సొగయిసుగుం కావ్యబంధ మెందు మనింద్యం.

పిదప మిశ్రసమాసములు కూడ పరిహార్యములే యని చెప్పి లక్ష్యములను జూపినాఁడు.

క. వఱిసందా సక్కదముమ
నఱియదె కన్నడమునుం సమాసోక్తిగళొళ్
కుఱితు బెరసిదొడె విరసం
మఱుగువ పాల్గళెయపనిగళం బెరసిదవోల్.

క. అరసకుమారన నాయత
తరకడెగణ్ణిం (దెనోడి) కెళదిసమేతం,
పరిగతనగెయిందిద్దెఁం
గురునాణ్భరదింద మెఱగి ముఖదావరెయం.

సమాస నిర్దోషత్వే లక్ష్యం.

క. నరపతితనయ ననాయత
తరళాపాంగదొళె నోడి కెళదియరొడనాం
పరిగతహాస్య దొళిద్దెఁం
గురులజ్జాభరది వెఱగి ముఖసరసిజమం.

'అరసుకుమార, ఆయతతరకడెగణ్ణు, కెళదిసమేతం, ముఖదావరె' మొదలగు మిశ్రసమాసములు ప్రయోగార్హములు గావని, యవి 'నరపతితనయ, ఆయతతరళాపాంగ, కెళదియరొడె, ముఖసరసిజ,' అని యిట్లుండవలె ననియుఁ దెలిపినాఁడు. ఇట్టి విషయములనే కేతనగూడ ఆంధ్రభాషాభూషణమున 'వృక్షేణదక్షాయే' త్యాది పద్యములలో వ్యక్తముచేసి యుండుటను గ్రహించియుంటిమిగదా!

ఇట్లీ కవిరాజమార్గపీఠికనుబట్టి చూడఁగా నన్నయకు సుమారు రెండువందల యేండ్లకు బూర్వమే యా కాలమందలి శిష్టకవులు సర్వజనసామాన్యమగు దేశభాష నియమరహితంబగుటచేతనో, ప్రాతవడ్డమాటలతోఁ గూడిన దగుటచేతనో,

సంస్కృతము నెదుట నది వారికి రుచింపకపోవుట చేతనో, విరసంబైన భాషగాఁ దలంచి, యది శిష్టకవితారచన కనర్హ్మం బని వదలివేసి రనియు, రాష్ట్రకూట చాళుక్యాది దేశీయ ప్రభువులు దేశిభాషలను ప్రోత్సహింపదలచినపు డీ పండితకవులు దేశభాషాపదములను సంస్కృతముతోఁ గలిపి యొక విధమగు దేశికవితను రచింపదొడఁగిరనియు ఇట్టి కవితయు సర్వజనాదర ణీయము కాకుండుటచే శిష్టులలోనే కొందఱు దీనిని ఖండించి సమసంస్కృతప్రయోగపద్ధతిని వాడుకలోనికిఁ దెచ్చిరనియు, నిదియే కన్నడకవులచే నాదరింపఁబడియుండగా నన్నయాది తెలుఁగుకవులుగూడ నీ పద్ధతినే యాదరించి భారతాద్యుద్గ్రంథ ములను రచించుటచే నా మణిప్రవాళ కవిత కన్నడాంధ్రము లలో నంతరించినను, మలయాళమున మాత్ర మేకారణముననో వాఙ్మయమున పాదుకొనియే యుండుట తటస్థించినదనియు మనము నిశ్చయింపఁదగియున్నది.

ఇట్టి పద్ధతి నంతరింపఁ జేసి పండితుల యాదరమును బడయఁగలుగుటకుగా నాదిశిష్టకవి యగు నన్నయ దేశ్యమును తగ్గించి మిక్కిలి తత్సమబహుళంబగు భాషలో భారతమును రచింపవలసినవాఁడయ్యెను. ఇట్లా యా దేశకాలపరిస్థితులను బట్టి యాయా భాషావాఙ్మయములందలి రచనాపద్ధతులకును, వాఙ్మయస్వరూపమునకును గల సంబంధమును విమర్శింపవలసి వచ్చినపుడు సన్నిహితభాషల స్థితిగతులను, వాని సంప్రదాయ ములను దెలిసికొనవలసిన యావశ్యకత యెంతేనియు గలుగు చుండును.

సారస్వతవ్యాసములు

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము : యుగవిభజనము

ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము దెలుపు గ్రంథము లిదివఱకే కొన్ని బయలు దేరియున్నవి. వానిని రచించినవారిలోఁ బలువురా వాఙ్మయమును వారివారి యుద్దేశములను బట్టి, సౌకర్యమునుబట్టి పలువిధములుగ విభజించి దాని చరిత్రను దెలుపఁ దొడంగిరి. ఈ కారణముచే నాంధ్రవాఙ్మయమునందలి యుగవిభజనవిషయమున నభిప్రాయభేదము లేర్పడుటయు దటస్థించినది. కావున నీ వాఙ్మయమున యుగవిభజనము చేయు రీతిని గూర్చి యించుక పరిశీలింతము.

మొట్టమొదట నీ భాషలో బయలుదేరినవి కవులచరిత్రలేగాని వాఙ్మయచరిత్రలు కావు. వీనికైనను మొదట దారితీసినవారు కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారు. ఈయన తాను రచించిన గ్రంథమునకు 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర'మని నామకరణముచేసెను. ఆ నామమున కనుగుణముగా నది ఆంధ్రకవుల చరిత్రమని చెప్పఁదగియుండెనేగాని ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర మని చెప్పఁదగదు. అందాయన సాధ్యమైనంతవఱకు కాలానుగుణముగా నొక్కొక కవినే గ్రహించి యాతని పుట్టుపూర్వోత్తరములను దెలుపుచు నాతఁడు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి, దానిని కృతినొందిన రాజులు, మంత్రులు మొదలగువారినిబట్టి,

యితరకవులు వీనినిగూర్చి చేసిన ప్రశంసాదికమును బట్టి, ఇంకను దొరికినప్పు డెల్ల శాసనాదుల సాక్ష్యమును బట్టియు, నాయా కవుల కాలమును నిర్ణయించుచు, నా కవి రచించిన గ్రంథములనుబట్టి యాతని కవితావిశేషములను దెలుపుచు, నింక వానినిగూర్చిన చారిత్రకవిషయములను వాడుకకథలు మొదలగువానిని జేర్చి, కవులను, వారి చరిత్రమునే ప్రధానముగఁ దన దృష్టిపథమునఁ బెట్టుకొని యా గ్రంథమును రచించెను. అట్లు రచించి సిద్ధమైనంతవఱకు గ్రంథమును ప్రచురించుటకు వీలుగా నాతఁడా కవులను, తన గ్రంథమును గూడ మూడుభాగములుగఁ జేసెను. కావున ప్రాచీనకవులు, మధ్యయుగపు కవులు, ఆధునికకవులు నని కవులు మూఁడు తెగలైరి. గ్రంథమును మూఁడుభాగములు గలదయ్యెను. కావున నీ విభాగము కవులనుబట్టియు, వారి చరిత్రను రచించువారి సౌకర్యమును బట్టియు నేర్పడిన విభాగము గాని వాఙ్మయచరిత్రకు సంబంధించిన విభాగము కాదనుట స్పష్టము.

'కవిజీవితము'లను రచించిన శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు మఱియొకపద్ధతి నవలంబించిరి. వీరు కవుల కాలమునుబట్టియైనను విభాగము చేయఁదలంపలేదు. ఆయా కవులు రచించిన గ్రంథములనుబట్టి భారతకవులని, రామాయణకవులని, ప్రబంధకవులని విభాగమును జేసిరి. ఈ విభాగముకూడ కవులనుబట్టి చేసినదేగాని విశేష మేమనఁగా, నిది కవుల కాలమునుబట్టియైన నేర్పడిన విభాగము గాక యేవో

కొన్ని సంస్కృతగ్రంథముల నాంధ్రీకరించిన కవుల నొక్కొక గుంపుగాఁ జేర్చుటచే నేర్పడిన విభాగము. ఇట్లీ కవిచరిత్ర కవి జీవితకారుల దృష్టిని గాఢముగ నాకర్షించినది ఆంధ్రకవులు గాని, యాంధ్రవాఙ్మయము కాదు. కావుననే యీ విభాగము లాంధ్రవాఙ్మయపరిణామము నందలి, లేదా వాఙ్మయచరిత్రము నందలి దృష్టితోఁ జేయఁబడినవి కాకపోవుట తటస్థించినది. అయితే ఆంధ్రకవుల జీవితచరిత్రమును వారు రచించిన గ్రంథములనుగూర్చిన విమర్శనముగల గ్రంథమునే ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రము కాదన్నచో నాంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర మనున దింకేద్ది? వీనికంటె నది భిన్నమై యుండునా? యను ప్రశ్న గలుగక మానదు. కవులచరిత్రము గాని కవుల జీవితచరిత్రము గాని వాఙ్మయచరిత్రమునకు సహాయకారులేగాని, వాఙ్మయచరిత్ర మెన్నటికి గావనుటయే యద్దానికి సమాధానము. అయితే కవుల చరిత్రము వారి గ్రంథములను గూర్చిన విమర్శనము లేనిదే వాఙ్మయచరిత్ర మనున దొకటి స్వయముగ సృజింపఁబడు చున్నదని దీని యర్థము కాదు. సజీవంబగుటచే నాయా కాలములందు కలుగు మార్పులకు లోనై కాలక్రమమున నభివృద్ధి నొందుచున్న యొక జీవద్భాషకు, ఆయా కాలముల యం దేర్పడిన వ్యాకరణములు భాషాచరిత్రను దెలుపుట కెట్లు సాహాయ్యకారు లగుచుండునో అట్లే యాయా కాలములందలి కవులయొక్కయు వారి గ్రంథములయొక్కయు చరిత్రములు వాఙ్మయ చరిత్ర రచనమునకుఁ దోడ్పడుచుండును. ఒక్కొక

కాలమునం దొకభాషలో కవులు రచించిన కావ్యములే యా భాషావాఙ్మయ కథాసౌధమునకు ప్రధానపరికరములు. ఈ పరికరములు లేకయే యా సౌధనిర్మాణము కాదనుట స్పష్టమే. కాని యీ పరికరములలో నొక్కొకదానిని గ్రహించి, దాని సౌందర్యమును, దాని సౌష్ఠవమును, దాని నిర్మాణపద్ధతిని గూర్చి పరిశీలించి యానందించుట యనున దొక పద్ధతి. ఆ యీ పరికరములతో నా సౌధమును నిర్మాణము చేసి, యేది యెక్కడెచ్చట నమరినదో, దానివలన నా సౌధమున కెట్టి సొంపు సంపాదింపఁబడినదో, దానియందమరుటంజేసి దీని సహజగుణం బెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో, ప్రత్యేక మొక్కొకటిగా గ్రహించి పరిశీలించి నప్పటికంటె నింక పెక్కు లగు సదృశవస్తువులతోఁ జేరి యా సౌధంబున నర్హస్థానంబున నమరియున్నయప్పు డా యా వస్తువుల రామణీయకంబునందలి తారతమ్యము ఎట్లు వ్యక్తంబగుచుండునో, ఒక యంతస్తుపై మఱియొక యంత స్తేవిధముగా కట్టబడి నిలిచియున్నదో, పై దానికి క్రింది దెంతవఱకు మూలకము, పోషకము నగుచున్నదో, పైకి పోయిన కొలది క్రొత్తక్రొత్త-వింత వింత నగిషీలు, చమత్కారపు చెక్కడములు, కన్నుల మిఱుమిట్లు గొల్పు మెఱుంగుపూతలు నెట్లుగా బయలుదేరి చూపరుల నాశ్చర్యమగ్నులను జేయుచుండునో అను విషయములు గమనించుట, అనఁగా ముఖ్యముగా విడివిడిగాఁ దెచ్చి పెట్టఁబడిన యా పరికరములకును, వానిచేఁ గట్టఁబడి నెలకొన్న యా రమ్య

సౌధమునకుఁ గల సంబంధం బెట్టిదో కనిపెట్టుట రెండవపద్ధతి. అట్టి మహాసౌధమును కొంచెదూరమున నిలువంబడి క్రిందినుండి పైవఱకు పాఱఁజూచి దాని యద్భుతరామణీయకంబునకు నివ్వెఱపాటుఁ జెందవచ్చును. లేదా లోనఁ బ్రవేశించి క్రింది యంతరువునుండి క్రమక్రమముగా నమర్పఁబడిన మెట్లమూల మున తుదివఱకుఁ బ్రతియంతస్తుమీఁదికి నెక్కి, యం దమర్పఁబడిన వస్తుసౌభాగ్యము పరిశీలించి పరమానందపరవశులు గావచ్చును. మొదటిదానికంటెను రెండవది, అనఁగా నాసౌధనిర్మాణమునకుగాఁ దెచ్చిపెట్టిన పరికరములఁ బరిశీలించి యానందించుటకంటెను, వానిచే నిర్మింపఁబడిన యా సౌధసౌభాగ్యమును దిలకించి యానందించుట పరమోత్తమ మనుటకు సందేహము లేదు గదా.

(ఆంధ్రకవుల జీవితములు, వారి కాలనిర్ణయమును గూర్చిన చర్చలు, ప్రత్యేకగ్రంథములనుగూర్చిన విమర్శనములు మొదలగునవన్నియు నాంధ్రవాఙ్మయ సౌధనిర్మాణమునకు వలయు పరికరములే.) అవి లేక సౌధనిర్మాణము సాగదు. ఈ సౌధము సులభముగా మూలమును త్రవ్వితీయుట కలవడని కొండప్రదేశముపై వేయఁబడిన పునాదిపైఁ గట్టఁబడినదికాక సంస్కృతవాఙ్మయం బను సమప్రదేశమునఁ దీర్చి, త్రవ్వి చక్కఁగాఁ గట్టబడిన పునాదిపై నిర్మింపఁబడినది. కావుననే తీర్చి సమముగఁ జెక్కఁబడి యమర్పబడిన పలుకురాళ్లు పునాదినుండియు మన కగపడుచుండుట. ఈ పునాదిక్రింద ప్రాచీన

కాలపు మూలకట్టడం బేమైన నున్న దేమో, యే ప్రక్కనుండి యైనను పురాణవస్తుతత్త్వశోధకులు త్రవ్వి చూచి తెలిసికొన వలసినదేగాని, బయటినుండి తెలిసికొనగలిగినంతవఱ కేమియు నగపడుటలేదు. పునాదియేగాక యీ వాఙ్మయ సౌధము యొక్క తొలి గృహభాగ మంతయు నా సంస్కృతవాఙ్మయ సౌధమునుండి యేరి తెచ్చి పైని కొంత నగిషీపనిమాత్రము చేయఁబడిన రాళ్లతోడనే కట్టఁబడినదని చెప్పక తప్పదు. ఈ నగిషీపనిమూలముగా నీ క్రింది గృహమునగూడ నతిరమ్యము లగు నద్భుతశాలలు కొన్ని యేర్పడియే యున్నవి. ఇట్టి చిత్ర శాలలో నొక దానినుండి వేయఁబడిన సోపానమార్గ మొకటి పై యంతస్తులోనికి మనలను దీసికొనిపోవును. ఇచ్చటనే యాంధ్ర కవితా శిల్పముయొక్క స్వతంత్రవ్యక్తిత్వము, నద్భుతరామణీ యకమును బ్రకటింపఁగలిగిన ప్రబంధశిఖర మొకటి వెలయుచు, దూరమునుండి చూచువారి కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుం డును. వెనుకభాగమున దీని నంటియే కొన్ని గద్యగృహ ములు, నాటకశాలలు నిర్మింపఁబడియున్నవి. దీనిపై మఱియొక యంతస్తు నూతనముగా కట్టఁబడుచున్నది. అందు విచిత్రశాల లనేకములు గలవుగాని, శిఖరము లింకను తీర్చి కట్టబడి యుండ లేదు. నగిషీపని యంతయు తయారుకాలేదు. పనిపూర్తియగు నప్పటి కీ యంతస్తు వెనుకటిదానికంటె నత్యంతశోభాయ మానంబై దివ్యతేజంబుతో వెలుంగుచుండు ననుటకు సందే హములేదు. క్రిందివానికంటె నిది మిగుల నెత్తయినదే గాక

దీనిని జేర్చు మెట్లు క్రిందివాని మెట్లనటె తీర్చి కట్టఁబడినవిగాక, యయోమయములై వలయాకారమున సూటిగఁ బైకి పోవు నవై యున్నవి.

ఇట్లీ యాంధ్రవాఙ్మయసౌధమును దిలకించిన చో రెండు పై యంతస్తులు, నొక క్రిందిగృహము, నొకదానినుండి మఱి యొకదానికిఁ గొనిపోవు రెండు సోపానమార్గములు నగపడు చున్నట్లున్నది. దీనినిబట్టియే వాఙ్మయ యుగములను గూడ మనము విభజింపవచ్చునని తోచకపోదు. అట్లు చేసినచో ప్రధానములగు వాఙ్మయయుగములు మూడే కనఁబడుచున్న వనియు, వీనిమధ్య సోపానమార్గములవంటి సంధియుగములను రెంటిని జేర్చినఁ జేర్చుకొనవచ్చు ననియుఁ జెప్పవచ్చును. దీనిని బట్టియే యాంధ్రవాఙ్మయయుగములను మన మేర్పరచి కొన్నచో నవి పంచసంఖ్యాకములై యుండునని తోచును.

అయితే యీ వాఙ్మయము నన్నపార్యుఁడు భారతము నాంధ్రీకరించుటతోఁగదా ప్రారంభింపఁబడినట్లు గ్రహింపఁబడు చున్నది. ఈతనికిఁబూర్వ మద్దానిస్థితి సులభముగఁ బైకేమియు గోచరించుట లేదు. వలసినచో పునాదిక్రిందిభాగమున నచ్చ టచ్చట త్రవ్వి చూచి దానిస్థితి గనిపెట్టవలసియుండుటచే నీ వాఙ్మయముయొక్క ప్రాథమికావస్థను దెలుపుకాలమును మఱి యొక యుగముగా గ్రహింపవచ్చును.) అప్పు డారు యుగము లగును. ఈ తొలియుగమునుగూర్చి మనకిప్పటి కంత విశేష ముగాఁ దెలియదు గావున దీనికి 'అజ్ఞాతయుగము' అని నామ

కరణము చేయవచ్చును. లేదా "ప్రాఙ్నన్నపార్యయుగ" మనియుఁ జెప్పవచ్చును. ఇక నన్నయాదులు రచించిన భారత భాగవత రామాయణాదు లాంధ్రమున బయలుదేరిన యుగము నేపేరున బిలువవలయునని ప్రశ్న. పురాణయుగమని కొందఱు పేర్కొనియుండిరిగదా. వారట్లు చేయుటకుఁ గారణ మేమై యుండు ననఁగా, నిం దేవో కొన్ని ప్రసిద్ధములగు పురాణములు తెలుగులో రచింపఁబడియుండుటయే కావచ్చును. ప్రధాన యుగమని నిష్కర్షగాఁ జెప్పఁదగియున్న తరువాతి యుగము నందుగూడ నేవో కొన్ని పురాణములు తెనిఁగింపఁబడి యుండెనే, యిటీవలకూడ మరికొన్ని తెనిగింపఁబడుచునే యున్నవే, అట్టి సందర్భములోఁ దొలియుగమునే పురాణయుగ మనుట యేల, అది యెట్లు సమంజసమగు నని కొందర నవచ్చును. ఏ యుగమునకుఁ గాని మనము పేరుపెట్టునపుడు దానియందలి ప్రధానలక్షణములను గమనించి పెట్టుదుము. గావున 'ఛత్రిణో గచ్ఛంతి' యనుదానివలె లక్షణచే గ్రహింపఁ దగునేగాని, యంత మాత్రమున ఇతరవిశేషలక్షణము లేవియు లేవని చెప్పుట యని తలంపజనదు గదా! ఆ కారణముచే తొలియుగమున నొకటి రెండు ప్రబంధములుగాని శతకములు గాని రచింపఁబడియున్నను మలియుగమున నొకటిరెండు పురాణములు భాషాంతరీకరింపఁబడియున్నను, మన పూర్వసంకేత నామములను మార్పవలసిన యావశ్యకత యేర్పడదు. ఆ యా కాలములందు సాహిత్యసంచలన మెద్దానియందు కేంద్రీకృతం

బగుచుండునో దానినిబట్టి యుగనామ మేర్పడుట న్యాయము. కాని యీ యుగముల కీ నామములు సార్థకములై యుండెనా యను విషయమున నభిప్రాయ భేదము గలుగవచ్చును. పురాణ యుగమున కా పేరీ వాఙ్మయమున నది ప్రాచీనమైనదగుటచేఁగలిగెనా, లేదా పురాణము లా కాలమున రచింపఁబడుటచేఁ గలిగెనా యను సందేహమును కలుగవచ్చును. ప్రాచీనయుగమను నర్థమున నెవ్వారును ప్రయోగించియుండ రనియే నా తలంపు. పురాణములు రచింపబడుటను బట్టియే యీ పేరు దానికిఁ గలిగిన దనుటనిశ్చయము. ఆ కాలముననే మరికొన్ని యితిహాసములు, కొన్ని కావ్యమును, కొన్ని శాస్త్రగ్రంథములు మొదలగునవి గూడ నాంధ్రమున వెలసినను, వీనిలోఁ బ్రధానములుగా గ్రహింపఁబడినవి పురాణములు గావుననే యీ యుగమున కా పేరు వచ్చినదని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. కాని యాంధ్రవాఙ్మయమునందలి యీ యుగమును పురాణయుగ మనుటకంటె భాషాంతరీకరణయుగ మనుట సమంజస మని తోఁచెడిని. ఏల యనఁగా నీ యుగమున నీ భాషలో రచింపఁబడిన గ్రంథము లన్నియు—నవి యితిహాసములుగానీ, పురాణములుగానీ, కావ్యములుగానీ, యేమైనను సంస్కృతగ్రంథముల పరివర్తనములే. ఇందుత్కృష్టమగు స్థానమును వహించిన భారత మితిహాసము; భాస్కర తిక్కనాదుల రచనలకు మూలంబగు రామాయణ మాదికావ్యము. మంచన కేయూరబాహుచరిత్రమునకు మూలంబగు 'విద్ధసాలభంజిక' యొక నాటకము. కేతన

దశకుమార చరితమునకు మూల మొక గద్యకావ్యము. ఇవి యన్నియుఁ దక్కిన భాగవతనృసింహపురాణాదులవలె భాషాంతరీకరణములే యగుటచే, వీని యన్నిటియందును వర్తించు శబ్దముచేతనే యీ యుగమును బేర్కొనుట యుత్తమము. ఈ సంకేతమును దాటిపోవు గ్రంథములును లేకపోలేదు. కాని యవి యొకటి రెండు మాత్రమే. ఆరూఢ గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరిత సంస్కృతభూయిష్ఠరచన మానుగా సర్వసామాన్యంబు గాకుండుటచేతను జానుదెనుఁగు ప్రసన్నతకు విశేషం బగుటచేతను జానుదెనుఁగున దేశీయచ్ఛందములగు ద్విపదాదులలో దేశికవిత రచింపవలయు నని వాదించిన పాలకురికి సోమనాథాదుల కృతులగు బసవపురాణ పండితారాధ్య చరిత్రాదు లుండిన నుండుగాక. వారి వాదము వెనుకటి జీర్ణపద్ధతిని సూచించుచు నా కాలమున నరణ్యరోదనమే యైనది. సంస్కృత గ్రంథముల పరివర్తనములుగాక సంస్కృతవాఙ్మయసంబంధము గాని, సంస్కృతవస్తుసంబంధము గాని విశేషముగా లేకయే రచింపఁబడిన యాంధ్రకృతులు తరువాతి ప్రబంధయుగమునఁ గూడ నంతగాఁ గానరావు. కావున నీ యుగసామాన్య లక్షణములకు లొంగని విశేషకృతులుగా వీనిని గ్రహించి పరిశీలింపవలసినదే. ఇట్టివా యీ యుగమునందు కొన్ని బయలుదేరుచుండుటయుఁ గలదు. ప్రబంధయుగమునందలి పింగళి సూరనార్యుని 'కళాపూర్ణోదయ' కృతి యీ యుగమునం దసాధారణమైన రచనం బనియే చెప్పవలసియున్నది గదా. కాని సోమ

నాథుఁడు మాత్రము తన గ్రంథములలో నొకదాని కా యుగ ధర్మము నతిక్రమింపలేక గాబోలు పురాణంబనియే నామకరణ మొనరించినాఁడు. సామాన్యముగా నెవ్వండైన నసమానప్రతి భావంతు డయినగాని, లేదా ప్రత్యేకకారణము లేనో కలిగిన కాని తన పరిసరపరిస్థితులను యుగధర్మములను నతిక్రమించి ప్రవర్తింపగలిగి యుండఁడు. అట్టి ప్రతిభావంతుఁ డొక్కొకప్పుడు నూతన యుగకర్తగాగూడఁ బరిగణింపఁబడుచుండును. మొత్తమునఁ బురాణయుగమని చెప్పబడుచున్న యీ రెండవయుగము నందు తెనుఁగుచేయఁబడినవి నృసింహపురాణము, హరివంశము, మార్కండేయపురాణము, పద్మపురాణము, భాగవతము. ఐదారు పురాణములు మాత్రమే కనఁబడుచుండుటచేతను పురాణశబ్దవాచ్యములు కాని తక్కిన యుద్గ్రంథములు వీనితో సమానమైనవిగనే యుండుటంజేసియు, నివి యన్నియుఁ గూడ పరివర్తనము లని చెప్పుట కభ్యంతర మేమియు లేకుండుటవల నను, ఈ యుగమును భాషాంతరీకరణయుగ మనుటయే యుక్తముగాఁ గనఁబడుచున్నది. మఱియు నీ గ్రంథము లీ భాషలోఁగూడ సంస్కృతభాషలో రచింపఁబడినప్పటి నామ ములతోడనే వ్యవహరింపఁబడుచుండెను గాని, నామమాత్ర విషయమునసైన భేద మేమియు లేదుగదా! భాషాంతరీకృత గ్రంథము లన్నియు నట్లు వాని తొలినామములతోడ వ్యవహ రింపఁదగినవే యైయుండును. భారతము, రామాయణము, దశ కుమారచరితము, హరివంశము మొదలగు గ్రంథముల పేళ్లు

చెప్పినంతనే, యవి సంస్కృతగ్రంథము లనియే మొదట స్ఫురించునుగాని, భాషాంతరీకృత గ్రంథము లని ప్రత్యేకముగా స్ఫోరకసందర్భము లేమైన నున్నగాని, మనము తలంచుట కవకాశము లేదు. పరివర్తితగ్రంథమని సూచించుటకుగా నాంధ్రభారతమనియో, ఆంధ్రదశకుమారచరిత మనియో చెప్పవలసియుండును. అట్లు చెప్పినను మూలము తెలుగుగాదనియు, నిది కేవల భాషాంతరీకృతగ్రంథమే యనియు స్పష్టమగుచునే యుండును. ఇట్లు వీనిని స్వతంత్రము లగు నాంధ్రగ్రంథములనుట కిట్టి చిక్కు లుండుటచే నట్టి గ్రంథములు బయలుదేరిన కాలమును భాషాంతరీకరణయుగ మనుటయె లెస్స.

అయితే యవి భాషాంతరీకరణము లనినంతమాత్రమున వీనియందలి విశేషగుణములను గమనింపక మఱుగుపఱచుచున్నామని తలంపఁగూడదు. భాషాంతరీకరణ మనునది ఈ యుగధర్మముయొక్క సామాన్యచిహ్న మని సూచించుటయే దీని కిట్లు నామకరణము చేయుటలోఁగల విశేషము. ఇక తరువాతఁ జేయవలసిన పని యేమనగా నా యా కాలపరిస్థితులను బట్టి భాషాంతరీకరణముమాత్రముతోఁ బ్రారంభింపఁబడిన దని చెప్పఁబడుచున్న ఈ యాంధ్రవాఙ్మయమున నెట్లెప్పు డే విధముగా నాంధ్రజాతీయతను, నాంధ్రవ్యక్తిత్వమును బయలుపఱచు స్వతంత్రగ్రంథములు బయలుదేరినవి, అవి యెట్లు వాఙ్మయపోషకములై దానిని నిలువఁబెట్టినవి, ఈ భాషాంతరీకరణము లెట్లు ఆ స్వతంత్రాంధ్రగ్రంథరూప వాఙ్మయప్రాదు

ర్భావమునకు దారితీసి తోడ్పడినవి యను విషయములను బరిశీలించి నిర్ణయించుటయే యై యున్నది. పేర్లుకొంటుకా యింత పీకులాట యని యాక్షేపింపవచ్చును. కాని, దశకుమారచరితము, విక్రమార్కచరితము, భారతము, హరివంశము అనుట తోడనే, తెలుగా, సంస్కృతమా యని కలుగు సందేహము, హరవిలాసము, మనుచరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, పారిజాతాపహరణము, కళాపూర్ణోదయము అనువానిని బేర్కొనినప్పుడు కలుగుట కవకాశము లేదుగదా! వీనియందలి కథలన్నియు గూడ సంస్కృత పురాణములనుండియో, కావ్యములనుండియో గ్రహింపబడినవె యై యుండవచ్చును. కథలే యననేల, భావములు, వర్ణనలుగూడ గ్రహింపబడియే యుండును. ఐనను ఆ కథలనే, ఆ భావములనే యీ కవులు చేపట్టితీర్చిన రీతిలోనే, ఆ సన్నివేశకల్పనము (Setting) లోనే వీరి యాంధ్రత్వము, వ్యక్తిత్వము వెల్లడియైన వనుటకు సందేహము లేదుగదా. కావుననె యీ యాంధ్ర ప్రబంధ మనునది భాషాంతరీకరణయుగ మహావృక్షముయొక్క స్వాదుఫలమని చెప్పక తప్పకున్నది. ఈ కారణముచే నీ వాఙ్మయమందలి తరువాతి ప్రధానయుగము ప్రబంధయుగ మని తనంతన యేర్పడుచునే యున్నది గదా?

అయితే యీ భాషాంతరీకరణవృక్ష మేరీతిగా పెరిగి పరిణతినొంది యీ ప్రబంధఫలమును గన్నదో, యద్దాని పరిణామక్రమ మెట్టిదో తెలిసికొనవలయునన్న చో, కేవల భాషాం

తరీకరణ స్థితికిని, పరిణత ప్రబంధస్థితికిని గల యవాంతరసంబం ధమును పరిశీలింపవలసి యుండును. అట్టి పరిశీలన కనువగు నట్లుగా నీ పరిణామక్రమమును సూచించు కాలము నీ రెంటి నడుమనున్న యొక సంధియుగముగా గ్రహించినచో వాఙ్మయ పరిణామక్రమ పరిశోధనకు సౌకర్యం బలవడును. దీనిని సంధి యుగ మనుటయే యుక్తంబైనను ఈ వాఙ్మయ పరిణామక్రమ మును పెంపొందించిన శ్రీనాథకవి యా కాలమున నత్యంత ప్రసిద్ధుఁడై యాంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచము సర్వము దానయై యట్లు నెగడిన మహాపురుషుఁ డగుటచే నీ సంధియుగము నాతని పేర శ్రీనాథయుగ మనియుఁ జెప్పినఁ జెప్పవచ్చును.

వాఙ్మయ యుగములను తత్పరిణామక్రమమునందలి విశేషలక్షణములచేత నే కాక, ఆ యా కాలములం దా పరిణా మమునకుఁ దోడ్పడుచుఁ బ్రసిద్ధులై యుగపురుషు లనఁదగిన మహాకవుల నామములచేఁగూడ చెప్పుచుండుటయుఁ గలదు. కావున నె ఆంగ్లవాఙ్మయమున ఛాసర్ యుగ మనియు, షేక్ స్పియర్ యుగ మనియు, టెనిసన్ యుగ మనియు వాఙ్మయ యుగము లేర్పఱుపఁబడియున్నవి. ఇదియు నొక పద్ధతియై యున్నది. ఈ పద్ధతి ననుసరించి భాషాంతరీకరణయుగమును కవి త్రయ యుగ మనియుఁ జెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. నన్నయార్యుఁడు ప్రారంభించిన భారతేతిహాసమూలకమగు భాషాంతరీకరణోద్య మమును తిక్కనార్యుఁడు తన నిర్వచనరచనచేతను ప్రబంధ మండలీ బంధంబులచేతను, ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడు తన యుక్తి

వైచిత్ర్యంబులను, నాచన సోముఁడు పురాణభాగ రచనమాదు చేసిన తన నవీనగుణప్రదర్శనముచేతను, మంచన జక్కనాదులు సంస్కృత నాటకాదులయందలి కథల నాంధ్ర కావ్యములుగ రచించుటచేతను, గౌరన ప్రత్యేక పౌరాణిక చారిత్రక కథలను ద్విపదముల నడిపించుటచేతను, శ్రీనాథుఁడు తన ఖండకావ్యములచేతనే కాక హరవిలాసాదులందుఁ జూపిన 'మాలకారి' ప్రజ్ఞావిశేషముచేతను తరువాతి ప్రబంధయుగమునకు దారితీసి. వాఙ్మయ పరిణామమునకు ఎట్లు తోడ్పడిరో, భాషాంతరీకరణోద్యమము స్వతంత్రాంధ్ర ప్రబంధనిర్మాణమున కెట్లు దారితీసినదో యను విషయములను సంధియుగం బగు శ్రీనాథయుగచరిత్రము మనకుఁ దెలుపవలసియున్నది. నాల్గవది యగు నీ ప్రబంధయుగమును రాయలయుగ మని చెప్పినను జెప్పవచ్చును. తాను స్వతంత్రముగ ప్రబంధరచనమునకు దారితీసి, యనేక కవుల నట్టి రచనలకుఁ బ్రోత్సహించిన భాషాపోషకుండగు నాతఁ డా యుగకర్తయనుటకు సందేహము లేదు. అతని తరువాత నిటీవలికాలమువఱకుఁగూడ నాప్రబంధరచన గతానుగతికముగ నేదో విధముగ సాగుచునే యుండుటచే 16 వ శతాబ్దినుండి 20 వ శతాబ్ద్యారంభమువఱకు ప్రబంధయుగము ప్రబలుచునే యున్నదని చెప్పవచ్చును. ఈ యిరువదవ శతాబ్ది నుండి యాధునికయుగము ప్రారంభమైన దనవచ్చును. దీనిని బట్టి, యీ వాఙ్మయపరిణామకాలము నైదుయుగములుగా విభాగింపదగియున్న దని తెలియవచ్చుచున్నది. కాని మఱొక్క

విషయము గమనింపఁ దగియున్నది. ఈ ప్రబంధయుగకాలములో, నీయాంధ్రదేశమునకు దగ్గర సంబంధము లేకపోయినను సామాన్యప్రబంధలక్షణములతోఁ గూడినదే యయ్యును, మఱికొన్ని విశేషలక్షణములు గలదై మధుర తంజావూరు ప్రాంతపు దక్షిణదేశమున బయల్వెడలిన వాఙ్మయము కొంత గలదు. ఇందలి కొన్ని విశేషలక్షణములు నూతనయుగ లక్షణములను దలఁపించుచున్నవి. ఆ కారణముచే వాస్తవముగ సాక్షాత్సంబంధ మేమియు లేకున్నను దీనియందె నూతనయుగ చిహ్నములు కనఁబడుటంజేసి దీనిని ప్రబంధాధునిక యుగముల నడుమ నెలసిన యొక సంధియుగమని తలంపవచ్చును. ఈ సంధి యుగమును దక్షిణదేశవాఙ్మయయుగ మని నామకరణము చేయుదము. ఈ రీతి నాంధ్రవాఙ్మయ పరిణామక్రమమునుబట్టి దాని చరిత్రను యుగములుగా విభజింపఁ దలంచినచో నాఱు యుగములు పొడకట్టుచున్న వనవచ్చును. అవి,—

1. అజ్ఞాత యుగము — లేదా, ప్రాఙ్నన్నపార్య యుగము—?—క్రీ శ. 1000 వరకు.

2. భాషాంతరీకరణ యుగము — లేదా, కవిత్రయ యుగము—క్రీ. శ. 1000—1350.

3. సంధియుగము — లేదా, శ్రీనాథయుగము—క్రీ. శ. 1350—1500.

4. ప్రబంధయుగము—క్రీ. శ. 1500—1700.

5. దక్షిణదేశ వాఙ్మయ యుగము—1700—1800.

6. ఆధునికయుగము—1800—1900.

ఆంధ్రవాఙ్మయము నిట్లాఱు యుగములుగా విభాగించుట వలన దాని పరిణామక్రమము మాత్రము విశదమగును. మరియు వాఙ్మయస్వరూపం బెట్టిదో, దాని చరిత్రయన నేమో, దాని యందు మన కట్టి యాదరము గలుగుటకుఁ గల కారణము లెవ్వియో, సామాన్యగ్రంథపఠనముకంటె వాఙ్మయపఠన మెట్లు భిన్నంబగుచున్నదో, సామాన్యకావ్యపఠనమునకును, కావ్యానుశీలనము (Study of Poetry) నకును గల భేద మేమో, అట్టి కావ్యానుశీలనరీతులు, వాఙ్మయానుశీలన పద్ధతులు నెట్టివో తెలిసికొని కావ్యములను బఠించువారికిఁ గాని వాఙ్మయతత్త్వము గోచరముగాదు.

సారస్వత వ్యాసములు

భారతాంధ్రీకరణము — ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ

ఆంధ్రభాషా వాగనుశాసనుఁ డని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన నన్నయభట్టారకుఁడు చాళుక్యకులావతంసుం డగు రాజరాజ నరేంద్రుని ప్రోత్సాహమునఁ బంచమవేదం బనఁబరగిన కృష్ణ ద్వైపాయనమునివృషభాభిహిత మహాభారతము నాంధ్రీకరింప మొదలిడి, సుమారు మూఁడు పర్వముల గ్రంథమును ముగించు నప్పటి కేకారణముచేతనో నడుమ నా మహోద్యమమునకు విఘ్నము వాటిల్లెను. ఈ విఘ్నమునకుఁ గారణములు పలువిధ ములుగాఁ జెప్పఁబడుచున్నవి. కాని, యీ గాథ లెంతవఱకు విశ్వాసపాత్రములో బాగుగఁ బరిశీలించినఁ గాని నిర్ణయింప వీలులేదు. అతని దుస్స్వభావమే యీ విఘ్నమునకు ముఖ్య కారణంబని చెప్పు గాథలు కొన్ని గలవు. కాని 'యవిరళజప హోమతత్పరుఁడు, సంహితాభ్యాసుఁడు, బ్రహ్మాండాదినానా పురాణవిజ్ఞాననిరతుఁడు, సద్వినుతావదాతచరితుఁడు, లోక జ్ఞుఁడు, సత్ప్రతిభాభియోగ్యుఁడు, నిత్యసత్యవచనుఁడు' నగు నన్నపార్యుఁడు, "భూదేవకులాభితర్పణ మహీయఃప్రీతియున్, బార్వతీపదాబ్జధ్యానపూజామహోత్సవమున్, సంతతదానశీల తయు, శశ్వత్సాధుసాంగత్యమున్" గలిగి, 'చాళుక్యకులైక భూషణు'డని చెప్పబడు రాజనరేంద్రుని కరుణకుఁ బాత్రుఁడై యున్న నన్నపార్యుఁడు, కవితారంగమునఁ బరోత్కర్ష నే

మాత్రమును సహింపలేక ఘోరాపకారముల కొడిగట్టిన పరమదుశ్శీలుఁ డని చెప్పుట యంత సమంజసముగాఁ గనఁబడదు. పైని చెప్పఁబడిన విశేషణములన్నియు నాతఁడు తన్నుఁ గూర్చి తానే చెప్పుకొనినవి కావున నాత్మశ్లాఘాపరుఁ డగు నీతని మాటలను నమ్మఁగూడదని చెప్పుటయుఁ దగదు. ఏల యన, నా విశేషణము లాత్మశ్లాఘాసూచకములు కావనుటకే గావలయును సహజవినయసంపన్నుఁడగు నీతఁడు "నన్న పార్యుఁ జూచి" యని ప్రథమ పురుషలోనే చెప్పెను గాని యుత్తమ పురుషలోఁ జెప్ప లేదు. ఇది యొక యాచారమనియుఁ గొందఱు తలంతురు. కాని, ఇది యీతని సౌశీల్యమును, సద్వినుతాపదాత చరిత్రమును దెలుపుచున్న దనుటకు సందేహము లేదు. మఱియు నీతని దుశ్శీలమును గూర్చి కాని, భీమనాథర్వణులతో నీతనికిఁ గలిగిన సంబంధమునుగూర్చి కాని తెలుపుటకు 16 వ శతాబ్దియం దప్పకవి యాంధ్రశబ్దచింతామణి తనకు లభించిన విధమును గూర్చి చెప్పుచు రచించిన,—

"ఆంధ్రశబ్దచింతామణి వ్యాకరణము
 ముందురచియించి తత్సూత్రములఁ దెనుంగు
బాసచేఁ జెప్పె నన్నయభట్టు తొల్లి
 పర్వములు మూఁడు శ్రీ మహాభారతమున"
"భారతముఁ దెనిఁగించుచుఁ దా రచించి
 నట్టి రాఘవపాండవీయము నశించె
ఛందము నశింప నీ ఫక్కి సంగ్రహించె
 ననుచు భీమన యెంతయు నడఁచె వాని."

అను పద్యములలోని గాథతక్క మఱే గ్రంథస్థమగు నిదర్శనమేదియుఁ గానవచ్చుట లేదు. అప్పకవి చెప్పినకథ కల్పితమనియు, నది యెంతమాత్రము విశ్వాసపాత్రముకాదనియుఁ జెప్పఁదగియున్నది. ఇఁక భీమనయు, నథర్వణుఁడును నన్నయ సమకాలికులే కారని తెలియవచ్చుచుండుటచే నన్నయ వీరి యెడల గావించిన యపకారమే యాతని మతిభ్రమణమునకును, భారత మసంపూర్తిగా విడువఁబడుటకును గల కారణమని చెప్పుట యేమాత్రము సమంజసము గాఁబోదు.

జనుల మరణమున కేదో తాత్కాలికమగు నొక కారణము చెప్పుచుండుట లోకమునకు స్వాభావికము గాన, నన్నయ తరువాతఁ జిరకాలమువఱకు భారతాంధ్రీకరణము కొనసాగకుండుటను జూచి, దానికిఁ గారణముగా భీమనాథర్వణులతో నీతనికి సంబంధము గలిపి మతిభ్రమణకథ నొక దానిని గల్పించి యుందురు. ఈ కారణమువలని భయముచేతనే తరువాతి వారెవ్వరును తిక్కనకుఁ బూర్వము చేపట్టలేదను నమ్మకము కూడఁ బ్రబలియుండును. కావున, నన్నయ తరువాత భారతాంధ్రీకరణ మాతకాలము అనఁగా తిక్కనకాలము వఱకు, నెందుకు కొనసాగియుండలేదు అను విషయము పరిశీలింపఁదగిన దగుచున్నది.

నన్నయ భారతాంధ్రీకరణము వైదికమతాభిమానులగు చాళుక్యరాజులు వైదికమతవ్యాపనము కొఱకుఁ బ్రోత్సహించుటచేఁ బ్రారంభింపఁబడినది. రాజనరేంద్రుని తర్వాత

నాతని కుమారుఁడగు మొదటి కులోత్తుంగచోడ దేవుఁడు క్రీ. శ. 1063 మొదలుకొని 1112 వ సంవత్సరము వఱకుఁ బరిపాలనము చేసెను గాని, యీతనికి చోడులతోఁ గల సంబంధమునుబట్టి చోళదేశముమీఁదనే యధికారము కలవాఁడయి రాజధానిని చోళదేశమునకు మార్చుకొని యీ వేఁగిదేశ రాజ్యాధికారమును దాను నియమించుచు వచ్చిన పాలకులకు వదలి వేసెను. మొత్తముమీఁద నీతఁడు శివభక్తుఁడైనను బ్రాహ్మణమతాభిమానియగుటచే నీతని కాలమునందును బ్రాహ్మణమతము వర్ధిల్లుచునేయుండెను. రామానుజుని వైష్ణవమతమున కీతని రాజ్యమునఁ జోటు దొరకకుండు టేకాక యీతఁడు రామానుజునిఁ బట్టి బంధించు నుద్దేశము కలవాఁడని తెలియఁగా నాతఁ డా దేశమును విడిచి గాంగవాడిదేశమునకుఁ బోయి యచ్చటి రాజుల యవలంబనంబును బడిసి వైష్ణవమత ప్రచారమును, బౌద్ధ జైన మత నిర్మూలనమును గావించుచుండెనని తెలియవచ్చుచున్నది. పిదప నీ దేశము పశ్చిమ చాళుక్యుల వశమై మఱి కొంతకాలమునకుఁ గాకతీయరాజుల యధీనమయ్యెను. రాజనరేంద్రుని తరువాత నచిరకాలములోనే యీ వేఁగదేశమున సారస్వతాభివృద్ధికిఁ దగిన రాజపోషణమును, శాంతియు, స్థిరప్రభుత్వమును లేకుండెను. మొత్తముమీఁద నీ 12 వ శతాబ్ది నీ దేశము భిన్నమతకల్లోలమునకుఁ దావలంబయ్యెను. చోళచాళుక్యుల సామ్రాజ్యములు క్షీణించుటచే దేశమున స్థిరప్రభుత్వము లేక, కొంతవఱకరాజకమై

యుండెను. ఒక వైపున వైష్ణవమతము విజృంభించి వీరవైష్ణవమై తక్కినమతముల నణఁగఁద్రొక్క యత్నించుచుండఁగా మఱియొక వైపున వీరశైవమతము బయలుదేరి, జైనబౌద్ధమతములతోపాటు వైదికమతమునుగూడ ఖండించి తద్వ్యాపనము నరికట్టుచుండెను. పండ్రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున చాళుక్య రాజ్యము నాక్రమించుకొనిన బిజ్జలుఁడు వీరశైవమతమగు లింగాయత మతమును బయలుదేరఁదీసిన బసవేశ్వరునికి మంత్రి పదవి నిచ్చి, యాతని సైన్యాధ్యక్షునిఁగను ధనాగారాధ్యక్షునిఁగను నియమించుటయు, నా యధికారముతో నీతఁడు మతవ్యాప్తికై రాజ్యమందలి ధనాధికారముల నుపయోగించుటచే బిజ్జలునికి నీతనికిని గలిగిన వైషమ్యము కారణముగా దేశ మతిఘోరమగు మతయుద్ధమున మునుంగవలసివచ్చెను. ఇట్టి మతకల్లోలములతో నిండి శాంతిలేని యీ కాలమున వైదికమతమున కవలంబనము తగ్గుటచే నన్నయ మొదలు పెట్టిన వ్యాసభారతాంధ్రీకరణమును మరలఁ జేపట్టువారు లేక పోయిరి. భారతాంధ్రీకరణప్రయత్నము సామాన్యకార్యము కాదు. ఏ చిన్న కావ్యమునో తెనిఁగించుటవంటిది కాదు. అది యపారమైన గ్రంథము. దానికి రాజావలంబనము, మనశ్శాంతి, చిత్తస్థైర్యము, భాషాపాటవము, మిత్రుల ప్రోత్సాహము మొదలుగున వెన్నియో సమకూడుటచేతనే నన్నయ యద్దానిని నిర్వహింపఁగలిగెను. చాళుక్యుల యధికారము సన్నగిలుట, వైదికమతమున కవలంబనము తగ్గుట, అన్యమతములు దేశ

మునఁ బ్రబలి మతవైషమ్యములకు మతయుద్ధములకుఁ గారణ మగుట, సామ్రాజ్యాధికారుల దుర్బలత్వముచేఁ జిన్న చిన్న మండలాధికారు లందఱు దేశాధికారము నాక్రమింపవలయు నని చేసెడి ప్రయత్నముల మూలమున దేశ మల్లకల్లోలముగా నుండుట—ఈ మొదలగు కారణములచే 11 వ శతాబ్ది మధ్య భాగమునుండి 12 వ శతాబ్ద్యంతిమ భాగమునఱకు సారస్వ తాభివృద్ధి కనువగు పరిస్థితు లీ దేశమున నేర్పడలేదు. మన మెఱింగిన యీ కాలమునాఁటి కవులైనను వేఁగిదేశ మండలి వారు గాక, దక్షిణదేశమండలివారో లేక కాకతీయరాజ్య ప్రాంతమండలివారో యయియున్నారు. ఇంతేకాక పలువురు రాజులో, మండలాధిపతులో లేక, మంత్రులో యైయున్నారు. నన్నెచోడుఁడు కావేరీతీరమండలి యొరయూరు రాజధానిగా జోళమండలము నేలినవాఁడుగాఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఈతఁ డెచ్చటివాఁడైనను శైవమతాభినివేశము కలవాఁడై మల్లి కార్జునుని గురువుగాఁ బడసి, గురువునే సర్వేశ్వరునిగా భావించి, యట్టి యభేదబుద్ధితో "కుమారసంభవ" మును రచిం చినవాఁడగుటచే కొంచెము తరువాతికాలమున పాల్కురికి సోమనాథునిచే వృద్ధినొందింపఁబడిన యాంధ్రదేశమునందలి శైవవాఙ్మయశాఖ కీతఁడు మూలముగా గనఁబడుచున్నాఁడు. ఈతఁడు నన్నయకుఁ దరువాతివాఁడే యైనను శైవుఁడగుటచే నీతనికి వైదికమతమందుఁ గాని, తద్వ్యాప్తి కొఱకుఁగాఁ బ్రారంభింపఁబడిన భారతాంధ్రీకరణమునఁ గాని యాదరము లేకుండెనని తలంపఁ దగును.

ఇఁక నన్నయ తిక్కనల మధ్యకాలమున నున్న వారిలోఁ బ్రసిద్ధపురుషుఁడని చెప్పఁదగినవాఁడు మంత్రి భాస్కరుఁ డొకఁడు. ఈతనిఁగూర్చి కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన చేసిన ప్రశంసను బట్టియు, కేతనాదులు చేసిన వర్ణనమునుబట్టియు, నీతఁడొక ప్రసిద్ధకవి యను మాట నిశ్చయము. తిక్కనాదులు చెప్పక పోవుటచే రామాయణకర్తృత్వ మీతనియం దారోపించుట విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. అయినను ఇట్టి ప్రసిద్ధకవి యగువాఁడు నన్నయ మొదలుపెట్టి విడిచివేసిన భారతామ్నాయమునే గైకొని తెనిఁగింపక, తాను రామాయణమును జేపట్టుటకుఁ గారణ మేమైయుండును ? మతవైషమ్యములు విశేషముగాఁ బెరిగియున్న యీ కాలమున వైదిక మతమున కంత ప్రాబల్యము లేకపోవుటచే నన్నయ భారతము నకుఁగూడ దేశమున విశేష ప్రచారము లేకపోయి యుండ వచ్చును. కావున నాంధ్రీకృత భారతము నీతఁడు చూచి యుండెనో లేదో చెప్పలేము. ఇంతేకాక మనుమసిద్ధి కుమారుఁడగు తిక్కభూపాలుఁడు వైష్ణవమతావలంబకుఁడై, పాకనాడు, కమ్మనాడు మొదలగు దేశములలో వైష్ణవమత వ్యాపనమునకుఁ దోడ్పడుచు, కాంచీపురమునందలి వరదరాజ స్వామియం దత్యంతభక్తిగలవాఁడై, యనేక విష్ణ్వాలయము లను నెలకొల్పినట్లు తెలియుచుండుటచే నీతనికి మిత్రుఁడే యగు మంత్రి భాస్కరుఁడు కూడఁ గొంతవఱకు వైష్ణవమతాభి మానము కలవాఁడై యుండెనని తలంపఁ దగియున్నది. ఆ

కారణముచేతనే యితఁడు వైదికమత వ్యాప్తికిఁ దోడ్పడు భారతమును విడచి, వైష్ణవమతోద్బోధకం బగు రామాయణము నాంధ్రీకరింపఁ దొడఁగియుండవచ్చును. తిక్కభూపాలుఁడైనను వైష్ణవమతమునం దభిమానము కలవాఁడై యున్నను, తక్కిన మతములందు ద్వేషబుద్ధి లేక పరమతసహనము కలవాఁడువలెనే కనఁబడుచున్నాఁడు. కవి తిక్కన యన్ననో హరిహరులకు భేదమే లేదని తలంచినవాఁడగుటచే నద్వైతభావమే కలవాఁడై, మరల నన్నయభారతమును జేపట్టి తెనిఁగింప దొరకొనెను. దేశమున నూతనమతకర్తలు బయలుదేరి, నూతన మతములను వ్యాపింపఁ జేయుచున్న కాలమున వారి బోధనలచే నాకర్షింపబడిన వారిలోఁ గొందఱు వైష్ణవమతాభిమానమును, గొందఱు శైవ మతాభిమానమును గలవారై యుండుట తటస్థింపవచ్చును. కావుననే మంత్రిభాస్కరుఁడును, తిక్కభూపాలుఁడును వైష్ణవమునం దభిమానము గలవారై యుండఁగా తిక్కనసోమయాజి ప్రాచీనంబగు వైదికమతమందే తాత్పర్యము కలవాఁడై యుండినచో నా కాలమున నది యొక విపరీతముగా నెన్నఁదగినది కాదు. ఇట్లు భారతము పూర్తిగాకుండ రామాయణాంధ్రీకరణము ప్రారంభింపఁ బడుటకు దేశస్థితి, మతభేదములే కారణముగా గ్రహింపఁ దగియున్నవి. భాస్కరుఁడు తీవ్రముగ వైష్ణవ మతాభిమానియై రామాయణమును దెనిఁగించుటం జేసియే "సారకవితాభిరాముఁడై" యను ఆతని యీ గ్రంథమును తిక్కన పేర్కొన లేదేమో?

ఆ కాలములో, ననఁగాఁ దిక్కనకు సమకాలికులో, కొంచెము తరువాతివారో యనఁదగు, కోన బుద్ధ భూవిభుఁడును, అతని కొడుకులుగాఁ జెప్పికొన్న కాచవిభుఁడు, విఠ్ఠలరాజును రామాయణము నంతను అనగాఁ బూర్వోత్తరరామాయణములను ద్విపద కావ్యముగాఁ గూడ రచించిన ట్లగపడుచున్నది. ఇట్లు భారతమును వదలి రామాయణమును జేపట్టిన వారిలో వీరుగూడఁ గనఁబడుచున్నారు.

ఈ కోన బుద్ధారెడ్డి తండ్రి విఠ్ఠలధరణీశుఁడని ద్విపద రామాయణముననే కనఁబడుచున్నది. ఈ విఠ్ఠలనాథుఁడు రుద్రమదేవి కాలములో కాకతీయ సామ్రాజ్యమునం దొక భాగమున కాధిపత్యము గలవాఁడైన కోన గన్నారెడ్డికి సోదరుఁడై యాతనియొద్ద సేనాధిపతిగా నుండినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యీతని యన్న శైవమతాభిమానము కలవాఁడై యుండ నీతఁడు తన పేరునకుఁ దగినట్లుగా వైష్ణవ మతాభిమానము కలవాఁడువలెఁ గనఁబడుచున్నాఁడు. ఈ కారణముచేఁ గావలయు నీతని కుమారుఁడగు బుద్ధారెడ్డికూడ వైష్ణవ మతాభిమానము కలవాఁడై, ద్విపద రామాయణమును దన తండ్రిపేరఁ బనిపూని చెప్పుట తటస్థించి యుండును. కాకతీయ రాజ్యము మొదట జైనమతమునకుఁబట్టుకొమ్మయై, కొంతకాలమైన పిదప వీరశైవమున కవలంబనంబై యుండుట సుప్రసిద్ధమే కాని, వైష్ణవ మతమున కెప్పుడుగాని చోటిచ్చినట్లు కనఁబడదు. కాని మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలమున గురు మల్లికార్జున

పండితారాధ్యుల శిష్యుఁడైన పాల్కురికి సోమనాథుఁడు బసవ పురాణము, పండితారాధ్య చరిత్రము, వృషాధిప శతకము మొదలగు గ్రంథముల రచించి, వైష్ణవమునకును వైదికమత మునకును గూడ విరుద్ధంబగు వీరశైవమును సామాన్యజనుల కందఱకు సుబోధం బగునటుల సంస్కృతవృత్తంబులను వదలి దేశీయంబగు ద్విపదలలో రచించి బోధించినవాఁ డగుటం జేసె యుద్దానికిఁ బోటీగా నించుక తరువాతి కాలమున రంగనాథుఁ డను కవీశ్వరుఁ డొకఁడు వైష్ణవ మతోద్బోధకంబగు రామా యణమును రచించి కొంత వైష్ణవాభినివేశముగల బుద్ధరాజు పేరఁ బ్రకటించెనేమో యను సందేహము కలుగకమానదు. ఇట్లు ప్రసిద్ధులు, పేరు ప్రతిష్ఠలు గల కవులందఱు మతాభినివే శమునకు లొంగినవారై యేదో యొక విధముగ వైదికమత ముపైఁ గత్తికట్టినవారే యగుటచే నన్నయ తరువాత సుమారు రెండువందల సంవత్సరములవఱకు భారతాంధ్రీకరణము పూర్తి యగుట తటస్థింపలేదు.

ఈ మధ్యకాలమున మిగిలిపోయిన ప్రసిద్ధకవులలో నథ ర్వణుఁ డొకఁ డున్నవాఁడు. ఈతఁడు తిక్కనకుఁ గొంచెము పూర్వుఁడో, సమకాలికుఁడో యని చెప్పఁదగియున్నాఁడు. నన్నయ తరువాత నన్నయ యంతవాఁ డీతఁ డని లోకప్రసిద్ధి కావుననే ద్వితీయాచార్యుఁడని ప్రసిద్ధి గలిగినది. ఈ ప్రసిద్ధికిఁ దగిన కారణములు లేకపోలేదు. ఏలయన, నన్నయ తరువాత నాతఁడు మొదలుపెట్టిన యుద్యమములను, లేదా గ్రంథము

లను కొనసాగింపవలయునని తలఁచి, కృషి సల్పినవాఁడు తిక్కనకుఁ బూర్వ మీతఁ డొక్కఁడే కనఁబడుచున్నాఁడు. భారతమున నన్నయ రచించిన మొదటి మూఁడుపర్వములును గాకఁ దరువాతి విరాటోద్యోగ భీష్మ పర్వము లీతఁడు రచించిన ట్లగపడుచుండుటచేతను, ఈతనిచే రచింపబడె నని లోకమునఁ దలంపఁ బడుచున్న వికృతివివేకము, లేక యథర్వణకారికావళి యను లక్షణగ్రంథము నన్నయ చెప్పిన (?) యాంధ్రభాషాలక్షణముకంటె విశేషాంశములతోఁ గూడి దానికి పూరకగ్రంథముగాఁ దలపఁబడుచుండుటచేతను ఈతడు నన్నయ యుద్దేశములను గొనసాగింపఁ బూనుకొనిన వాఁడు వలె గనఁబడును. ఈతని పుట్టుక, పూర్వోత్తరములను గూర్చి తెలిసికొనుట కాధారము లేమియు విశేషముగా లేవు. గాని, యీతఁడు జైనుడై యుండుననిమాత్రము కొందఱు తలంచుచున్నారు. కాని, యీ కారికావళి యాంధ్రశబ్దచింతామణి యందుఁ దెలుపంబడిన యాంధ్రభాషాలక్షణముకంటె విలక్షణములగు కొన్ని విశేషములను జేర్చి వ్రాయఁబడిన పూరకగ్రంథమగుట చేతను, అధర్వణుఁడు త్రిలింగ శబ్దానుశాసనమను మఱియొక లక్షణగ్రంథము రచించినట్లు తెలియఁవచ్చుచుండుటచేతను, కారికావళి యిటీవలి కాలమున బయలుదేరిన గ్రంథ మేమో యను సందేహమున కవకాశము లేక పోలేదు. ఈ త్రిలింగశబ్దానుశాసన మైనను కొంచె మించుమించుగాఁ దనకు సమానకాలమున రచింపఁబడిన దగుటచేఁ గాఁబోలు,

కేతన దృష్టిపథనమునఁ గూడఁ బడినట్లు కనఁబడదు. ఈతఁడు రచించిన భారతమైనను వ్యాసముని ప్రణీత భారతఫక్కి ననుసరించినది గాక, జైనమతానుకూలంబై యుండిన దగుటచేఁ గావలయు, విశేషప్రచారము లేకయుండెను. ఇంతలో నద్వైత మతానుకూలముగఁ దిక్కన సోమయాజి రచించిన భారత భాగము పైకివచ్చుటచే, దాని కాదరము లేక కాలక్రమమున నది రూపుమాసిపోయి యుండును. మొత్తముమీఁద విచారింపఁగా నన్నయ యాంధ్రీకరింప మొదలుపెట్టిన భారతమును బూర్తిచేయ గలిగిన శక్తి ఆతని తర్వాత సుమారు రెండువందల యేండ్లవఱకు నెవ్వరికిఁ గలిగినట్లు కనఁబడదు. మఱి విశేష మేమనఁగాఁ బదుమూఁడవ శతాబ్ది మధ్యభాగము ప్రాప్తించు నప్పటికి భారతాంధ్రీకరణవిషయక మగు తలంపొక్క తిక్కనకే కాక, మఱియొకనికిఁగూడ గలుగుట కనువగు పరిస్థితు లేర్పడియుండునని యూహింపఁ దగియున్నది. దేశములో బయలుదేరిన భిన్న మతముల పరస్పరవైషమ్యము, స్పర్థ కొంతవఱకు తగ్గి, యద్వైత మతము నందుఁ గొంత యభిమాన మేర్పడు కాలము వచ్చినది. దేశమునందు మతము, సాంఘికస్థితి మాఱిపోవుటకుఁ బ్రారంభించినవి. పౌరాణిక మతము మరలఁ దలయెత్త మొదలుపెట్టినది. ప్రాచీనమైన దేవతార్చనము పొడసూపసాగినది; న్యాయధర్మశాస్త్రవిషయకము లగు నిబంధన గ్రంథము లనేకములు వ్రాయఁబడవలసి వచ్చినది. కావుననే విజ్ఞానేశ్వరుఁడు మొదలగువారి గ్రంథము

లాంధ్రములోనికిఁగూడ దిగినవి. ఈ కాలముననే కదా కేతన విజ్ఞానేశ్వరము నాంధ్రభాషయందు రచించుట తటస్థించినది. ఇట్టి సమయముననే తిక్కనసోమయాజి నన్నయ రచించిన వ్యాసభారతమును మరలఁ జేపట్టి, యాంధ్రభాషలో రచించుటయుఁ దటస్థించినది. హరిహరులయం దభేదబుద్ధి గలిగి, సోమయాజియై తిక్కన రచించిన భారతము బయలువడుటచే నధర్వణభారతము వెనుకఁ బడినది. రాజరాజ నరేంద్రుని తరువాత వచ్చిన చాళుక్యచోడ చక్రవర్తులు వేఁగి దేశమున నుండక ద్రావిడ దేశమునం దున్న వారగుటచే వారి కాంధ్రభాషయందుకంటె ద్రావిడభాషయం దభిమానము హెచ్చయ్యెను. కావున రాజరాజనరేంద్రుని వెనువెంటనే భారతాంధ్రీకరణోద్యమము కొనసాగించుటకు వారొకవేళ కొంతప్రయత్నము సలిపినను అన్యమతవిజృంభణము ప్రబలిన యా కాలమున, వారి ప్రయత్నములు సఫలములు కాలేదు. తరువాత వారికి దీనియం దంత యుత్సాహము లేకపోయినది. వారు ప్రయత్నములు చేసినప్పుడైనను నన్నయ రచించిన భాగములోని యుత్తమములగు కొన్ని పద్యములను తాటాకులమీఁద వ్రాయించి యా పద్యములతో సమానముగఁ గవిత్వము చెప్పఁగలవా రెవరైన నన్నయ విడిచిన భారతభాగమును పూర్తి జేయఁ బూనుకొందురా యని కొందఱిచే నా పద్యముల దేశదేశములఁ ద్రిప్పినట్లొక కథ మాత్రమే కలదు. ఈ కథలో నేమేని సత్యమున్నచో, నా కాలమున నన్నయ రచించిన భారతభాగము

రొక్క ప్రతులు విశేషముగా వ్రాయఁబడి దేశమున వ్యాప్తిఁ జెంది యుండలేదనియు, రాజరాజు గతించిన పిదప భారతమును బూర్తిచేయింపఁదలంచినవారు కొన్ని మాదిరి పద్యములను మాత్రము వ్రాయించి "నన్నయ కవిత్వ మిట్లున్నది. ఆతఁడు వ్యాసభారతము నాంధ్రీకరింపఁ మొదలిడి కొంతవఱకు రచించి గతించినాఁడు. దీనిని గొనసాగింపఁ గలవా రెవ్వరైన గలరా ?" యని దేశమునందలి ప్రసిద్ధములగు నాస్థానములకుఁ గబురు పంపియుందురనియు నూహింపఁ దగియున్నది.

దేశమున వైదికమతమం దాదరము తగ్గుటచే వెంటనే యీకార్యమును జేపట్టువారు లేకపోయిరి. పిదప దేశము మత వైషమ్యములకు, నూతన మత ప్రచారమునకుఁ దావలం బగుటచే నీ నన్నయ భారతభాగమునకు విశేషప్రచారము గాని, ప్రత్యంతరములు వ్రాయఁబడుట కవకాశముగాని లేకుండెను. కావుననే నన్నయనుగూర్చి కాని, యాతని భారతమునుగూర్చి కాని యాతని తరువాత సుమారు రెండువందల సంవత్సరముల వఱకు అనఁగా, తిక్కనకాలము వఱకుఁ బ్రశంసించినవారైన నెవరుఁ గనఁబడరు. చూచినవారు, చదివినవారు నంతకంటెను గనఁబడరు. తిక్కనయైనను ప్రథమమునఁ దాను రచించిన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున నన్నయప్రశంస యేమియుఁ జేసినవాఁడుకాఁడు. ఆంధ్రభాష కాదికవి యని, ఆంధ్రభాషావాగనుశాసనుఁడని తరువాత నంత ప్రసిద్ధినందిన నన్నయపేరైన నెత్తలేదు.

" హరిహర పద్మగర్భులను నాదికవీంద్రుల నూత్నసత్కవి
శ్వరులను భక్తిఁ గొల్చి యతి వారికృపన్ గవితావిలాస వి
స్తరమహనీయుఁడైన నను........"

అని ఆదికవీంద్రులను, నూత్నకవులను నెన్నె నేకాని, యీ నూత్నకవులలోనైన నన్నయఁకూడనుండెనో లేదో అతఁడు చెప్పలేదు. దీనిని మనము నిర్ధారణచేయుట కవకాశమును లేదు. ఆ కాలమునకు నన్నయ రచించిన భారతభాగము విశేష ప్రచారములోనుండి, యందఱిచేఁ జదువఁబడుచు నాంధ్రావళికి మోదముగూర్చుచునే యున్నచో, తిక్కన తాను స్వయముగా నద్దానిం జదువుటచేతనే కవితావిలాసవిస్తరమహనీయుఁడై నెగడిన చో, నా యాదికవియగు నన్నయనామమునైన నొకసారి తన మొదటి గ్రంథమున స్మరింపకుండునా ? మఱియు, నన్నయ భారతభాగమును ఉత్తరరామాయణరచనకుఁ బూర్వమే తిక్కన చదివి యున్నచో కొఱవడియున్న యీ పంచమవేద మును ముందు పూర్తిచేయఁ దొడంగక రామాయణము నేల రచింపఁ బూనుకొనును ? ఇంకను దాను యజ్ఞముచేయకుండు టచే, యజ్ఞము చేసికాని మొదలు పెట్టఁ దలంపలే దని కాని, లేదా ఆతని కింకను భారతరచనను జేపట్టుటకుఁ దగిన కవితా సామర్థ్యము చిక్కలే దని కాని చెప్పుట అంత యుక్తియుక్త ముగాఁ గనఁబడదు. అట్లే అయినను ఉత్తరరామాయణమున నాతనిఁ బేర్కొనఁకుండుటకుఁ గారణ మగపడదు. ఇఁకఁ దాను భారతరచనకుఁ గడంగినపుడైనను నన్నయ భారతభాగమును

స్వయముగాఁ జదివి యాతని కవితాపద్ధతులందును, రచనా విశేషములందును అత్యంతాదరము కలవాఁడువలె నా భారత రచనను గూర్చి కాని, తద్రచయితయొక్క గొప్పదనమును గూర్చి కాని విశేషముగా నేమియుఁ జెప్పక, మహాభారతము చాలగొప్ప దని దానిని విశేషముగా బొగడుచు నది,—

"ఆదరణీయసారవివిధార్థగతిస్ఫురణంబు గల్గి య
ష్టాదశపర్వనిర్వహణసంభృతమై పెనుపొందియుండు"

నని పద్యమున రెండుపాదములతో భారతప్రశంస చేసి,

"అం దాదిఁ దొడంగి మూఁడుకృతు లాంధ్రకవిత్వ విశారదుండు వి
ద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్ముఁడు నన్నయభట్టు దక్షతన్."

ఆ భారతమున మూఁడుకృతులు – పర్వములు – ఆంధ్ర కవిత్వ విశారదుం డగు నన్నయభట్టు ఆంధ్రభాషయందు రచించెను అని చెప్పినాఁడు. ఆంధ్రభాషయం దంతకుఁ బూర్వ మంత ప్రసిద్ధమైన కవిత్వము లేకుండుటచే నా భాషలో నొక యుద్గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు గనుక ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుఁ డను విశేషణము వేసిన ట్లగపడుచున్నది గాని నన్నయ కవిత యందుఁ గాని, యాతని కృతియందుఁగాని యీతనికిఁగల విశేషాదరమును వ్యక్తపఱుపఁజాలదు. విద్యాదయితుఁడు, మహితాత్ముఁడు, అనునవి నన్నయను గూర్చిన విశేషణములుగాని యాతని కృతిని గూర్చినవి కావు. అంతకుఁబూర్వ మాంధ్రమున భారతమంతటి యుద్గ్రంథము నెవ్వరు వ్రాయఁ బూన లేదు. కావున, నెట్టి యభ్యంతరములను సరకుగొనక, వైదిక

మతప్రతిపాదక మగు వ్యాసభారతాంధ్రీకరణమును "దక్ష తత్తో" నిర్వహించినాఁడు గావున, నట్లే చెప్పినాఁడు. కాని యా కృతితోఁ దనకుఁగల సన్నిహితపరిచయమును జూపలేదు. తాను రచింపఁబూనిన గ్రంథమును గూర్చి యెట్లు చెప్పకొని నాఁడో చూడుడు :

"హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్జితకథో
పేతంబు నానారసా
భ్యుదయోల్లాసి విరాటపర్వమట యు
ద్యోగాదులం గూడఁగాఁ
బదునేనింటఁ దెనుంగుబాస జనసం
ప్రార్థ్యంబులై పెంపునన్
దుదిముట్టన్ రచియించు టొప్పు
బుధసంతోషంబు నిండారఁగన్.
కావున భారతామృతము
కర్ణపుటంబుల నారఁగ్రోలి యాం
ధ్రావళి మోదముం బొరయు
నట్లుగ"

రచింపఁ బూనినాఁడు.

నన్నయభాగముకూడఁ జదివి యాంధ్రావళి యట్టి యానందమును బొందుచున్నచో దానిని గూర్చి యించుకం తైనఁ జెప్పఁడా? నన్నయభాగమును జదివి, తానట్టి యానంద మును బొందితి ననియైనఁ జెప్పఁడా? ఏమియుఁ జెప్పలేదు.

తనకు వైదికమార్గమునందుఁగల యభిమానమును, తనకుఁ బ్రత్యక్షమైన యిష్టదేవత చెప్పినట్లుగా, ఇట్లు చెప్పినాఁడు :

"వైదికమార్గనిష్ఠమగు
వర్తనముం దగ నిర్వహించుచు
న్భేదములేని భక్తి మతి
నిర్మలవృత్తిగఁ జేయుచుండ య
త్పాదనిరంతరస్మరణ
తత్పరభావముకల్మి నాత్మ స
మ్మోదముఁబొందఁ గావ్యరస
ముం గొనియాడుచునుందు దెప్పుడున్."

ఇట్లే వైదికమార్గమునందలి ప్రీతియు, పంచమవేదంబగు భారతము మూలమున నా మతమును వ్యాపింపఁజేయు నుద్దేశమును, చాళుక్య ప్రభువు లొనరించిన మహాకార్యము నందలి గౌరవమును, వారి ప్రోత్సాహమున భారతాంధ్రీకరణ కార్యమునకుఁ బూనిన నన్నయ యందలి భక్తియును గారణములుగా, నన్నయ యొనర్చిన మూఁడు కృతులను వదలి తిక్కన తక్కిన పర్వముల నాంధ్రమున రచింపఁబూనె నని తలంపఁదగి యున్నది. అంతేకాని, నన్నయ రచించిన భాగమును సంపాదించి, చూచి, చదివి, మిగిలిన భాగమును బూరించినాఁడను విషయము సందేహాస్పదమనక తప్పదు.

నన్నయ వ్రాసిన గ్రంథభాగమును తిక్కన జూచి యున్నాఁడనినచో నన్నయ మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా

వ్రాసియుండిన బాధలేదు కాని, యట్లుగానిచో, రాజ్యతం
త్రము నవలీలగ నడపి, పరదేశముల కేగి, రాజుల మెప్పించి
పరమతముల ఖండించి, దిగ్విజయము గాంచి, యత్యంత మేధా
వంతుఁడును, ధైర్యస్థైర్యములు గలవాఁడును నని పేరుగాంచిన
తిక్కన యారణ్యపర్వభాగమును బూర్తిచేసినచో మృత్యువు
వాతఃబడుదునేమో యను భయముచేఁ బిఱికిపందవలె నెను
దీసినాఁడని చెప్పవలసివచ్చును. తిక్కన నన్నయభారతమున
మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నుండుటను జూచి, నాలవ
కృతి ప్రారంభించినాఁ డన్నచో, రాజమహేంద్రవరమునఁగల
మూలగ్రంథము నీతఁ డెట్లో విశేషప్రయత్నము చేసి సంపా
దించినాఁడనియో, లేదా, రాజమహేంద్రవరమునకుఁ బోయి,
యా ప్రతిని జూచివచ్చినాఁ డనియో చెప్పవలెను. కాని, దేశ
మున ననేకములుగా ప్రతు లున్నవనియు, నా ప్రతులలోఁ
మూఁడు కృతులు సంపూర్ణముగా నున్నవనియుఁ, జెప్పినచో,
తిక్కన తరువాత నేఁబది యరువది సంవత్సరములలో నెఱ్ఱా
ప్రెగ్గడ చూచుసరికే దేశమునఁగల ప్రతులన్నిటిలో నొక్క
భాగము మాత్రమే హఠాత్తుగా శిథిలమైనదనుట విశ్వాసపాత్ర
మెంత మాత్రము కాదు. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడకు దొరకిన ప్రతిలోనే
కొంతభాగము పోయియుండినచో నన్నయ వ్రాసిన సంపూర్ణ
భాగము తరువాతనైన దొరకవలసినదే గదా. దీనిని బట్టి,
నన్నయ యారణ్యపర్వము పూర్తిచేయకుండ విడువఁగాఁ
దిక్కన యా భారతభాగమును జూడనేలేదని కాని, దేశమున

దానికిఁ బ్రచారము లేకుండుటచే నొక్కటే ప్రతియుండఁగా నద్దాని నెట్లో తిక్కన చూచి, యందు మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నుండుటచే నాల్గవపర్వమును మొదలుపెట్టి పూర్తి చేయఁగాఁ గొంతకాలమున కా ప్రతియందలి చివరభాగము శిథిలమైపోవుటచే నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ దానిని బూరించెనని కాని, లేదా, తిక్కన యసంపూర్ణ గ్రంథమునే చూచినను మతిభ్రమణభయముచే నా భాగమును బూర్తిచేయక వదలివేసెనని కాని, మూఁడు విధములుగా మనము తలంపవచ్చును. ఇందు మూఁడవ దానికంటె మొదటి రెండుయుక్తులే కొంత వఱకు సంభావ్యములుగఁ గనఁబడుచున్నవి. అందును రెండవ దానికంటె మొదటిది బలవత్తరముగా నున్నట్లు తోఁపకపోదు. ఏది యెట్లున్నను, ఆరణ్యపర్వమును నన్నయ సంపూర్ణముగా రచించెననియు, మూఁడుపర్వములు సంపూర్ణముగా నున్న ప్రతిని తిక్కన చూచి నాలవపర్వము మొదలు భారతమునంతను బూర్తిచేసినపిదప నలుబది యేఁబది యేండ్లకా యారణ్యపర్వమునఁ దుదిభాగ మచ్చటచ్చట క్రిమిదష్టమైనందున శిథిలముకాఁగా, నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ ఆ శిథిలభాగముల నచ్చటచ్చట పోయిన వర్ణములను, పదములను, పాదములను స్వయముగా నతికి, "తద్రచనయ కా నారణ్యపర్వశేషముఁ బూరించె" ననుట యెంతమాత్రము సమంజసముగాఁ గనఁబడదు. నన్నయ భావములు, పదగుంఫనములు, వాక్యవైఖరి మొదలగు రచనారీతు లెన్నియేని యీ భాగమునఁ గనఁబడుచున్నవి. గావున

నీ భాగమునుగూడ నన్నయయే వ్రాసియుండవలెను; వర్ణ పదపాదముల పూరణమే ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ చేసిన పూరణ మను టయు నెంతమాత్రము యుక్తియుక్తము కాదు. ఏలయన- నెఱ్ఱాప్రెగ్గడయే "తద్రచనయకా" పూరించితి నని వ్రాసికొని యున్నాఁడు. అనఁగా, నిది నన్నయ రచనయే యని చూచిన వా రందఱు ననుకొనున ట్లాభాగమును రచించుటకుఁగూడ నాతఁడు పడవలసిన పాట్లన్నియుఁ బడినాఁడని తలంపఁదగి యున్నది. రచనావిషయమున నన్నయ ననుకరించుట కెంత ప్రయత్నమైనఁ జేసినాఁడు. కావుననే నన్నయ రచనావిశేష ములు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ భాగములోఁ గనఁబడుచున్నవి. కనుక నిది నన్నయ రచించినదే యను వాద మెంతయు యుక్తిరహిత ముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఇప్పుడు మనము చూడవలసిన దేమనఁగా నీ యనుకరణప్రయత్నములో "తద్రచనయకా" నన్నయరచనయే అని చూపించుటలోఁగూడ నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ యెంతవఱకు నెగ్గినాఁడు? ఎక్కడ నే భేదము లేక నన్నయ రచనాపద్ధతి నంతను దెచ్చి యిచట నిలిపినాఁడా యని పరిశీ లించినచో, నది శిథిలగ్రంథ పూరణమా, లేక అనుకరణపద్ధతి మీఁదఁ జేయఁబడిన స్వతంత్రరచనయా యను విషయము నిర్ధారణచేయుట కవకాశము కలుగును. అటుపైని ఈ యారణ్య పర్వభాగ పూరణము 'తద్రచనయకాఁ' జేయుటకుఁ గార ణము నన్నయ దుఃస్వభావదుర్విపాకము కారణముగా నాత నికిఁ గలిగినదని తరువాతివారు బయలుదేరఁదీసిన మతిభ్రమణ

రూపకథామూలక మగు భయమా, లేక నన్నయ తిక్కనలు తలపెట్టిన యుద్యమమందలి భక్తియా యను విషయముకూడ తేలఁగలదు.

ఈ సందర్భమున నన్నయ భారతభాగమునను (అనఁగా మొదటి రెండుపర్వములు మూఁడవపర్వము 4 ఆ. వఱకు), తరువాత నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ రచించిన యారణ్యపర్వ శేషభాగము నను గల అక్కరపద్యములను, వాని లక్షణమును గొంచెము పరిశీలించినచో నది యేతద్విషయ నిర్ణయమునఁ గొంతవరకుఁ దోడ్పడఁగలదని నా నమ్మకము. ఆంధ్ర వాఙ్మయకర్తలలో నొక్క భారతకవులే అక్కరలను రచించినవారుగా నున్నారు. అందు తిక్కన అక్కరలను రచింపలేదు. ఇఁక మిగిలిన ఇద్దఱు, నన్నయ యెఱ్ఱాప్రెగ్గడలు రచించిన మధ్యాక్కరలలోఁ గొంత లక్షణభేదము కనఁబడుచుండుట యొక విశేషము. నన్నయ మధ్యాక్కరలలోఁ బ్రతిపాదమునను నాలుగవగణము తరువాత యతి పాటించినాఁడు. కాని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ మూఁడవ గణము తరువాతనే యతి పాటించిన ట్లగపడుచున్నది. వీరిద్ద రికి నీయొక్క పద్యరచన విషయముననే యిట్టి భేద మగపడు చుండగాఁ దెనుఁగు లాక్షణికు లందఱు నీ పద్యమునకు లక్ష ణము చెప్పుటలో నన్నయ రచించిన పద్యముల లక్షణమును గ్రహించి చెప్పక, యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ రచించిన పద్యముల లక్షణ మునే గ్రహించి, అనఁగా ప్రతిపాదమునను రెం డింద్రగణ ములు, ఒక సూర్యగణము గలిగిన రెండు భాగములును,

మూఁడవగణము తరువాతనే యతియు నని యిట్లు మధ్యాక్క-రకు లక్షణము చెప్పినట్లు కనఁబడుచున్నది.

"ఒజతో నిద్దఱింద్రులును
నొక్క యాదిత్యుండు మఱియు
రాజితంబుగ నిద్దఱమర
రాజులు నొక్క సూర్యుండు."

—అనంతుఁడు.

"మునుపుగాఁ బ్రాసంబుఁ గూర్చి
మూఁటిపై విరమంబు నిల్పి
చన నింద్ర యుగళంబు మీఁద
జలజాప్తు నొక్కనిఁ జేర్చి
యినుమడించిన నాఱుగణము
లెనసిన నొక్కపాదంబు
దనర వక్కాణించినంతఁ
దగు నిట్లు మధ్యాక్కరంబు"

—అప్పకవి.

ఆదికవియగు నన్నయ పద్యముల లక్షణమును గైకొనక యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ పద్యముల లక్షణమునే లాక్షణికులందఱు గ్రహించి చెప్పుటకుఁ గారణమేమైయుండునని విచారించినచో నప్పటికే యిప్పటికివలెఁ దెనుఁగులాక్షణికులకు నన్నయమధ్యాక్క-రల లక్షణము కుదురకపోయియుండునేమో యని సందేహింపవలసి వచ్చుచున్నది. ఇప్పుడు పాఠభేదము లనేకము లుండుటంజేసి యన్ని పద్యముల కొక లక్షణము పట్టుటలేదు.

ఇది పాఠభేదములనుబట్టి వచ్చిన చిక్కో, లేక నన్నయ యవ లంబించిన యా కాలమునాఁటి లక్షణమందే భేదమున్నదో చెప్పుటకు నవకాశము లేకున్నది. దీని విషయమై పండితులు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. యుద్ధమల్లుని శాసనములోని యక్కరలలో నాలవ గణము తరువాతనే యతి కనఁబడు చుండుటను బట్టి, నన్నయ యీ ప్రాచీన సంప్రదాయమునే యవలంబించియుండె నని తలంపఁ దగియున్నది. ఎఱ్ఱాప్రెగ్గ డయు నన్నయవలెనే "త్రిదచనయకా" రచించినవాఁడు గావున నారణ్యపర్వ శేషమున నక్కరనుగూడ రచించినను, ఏ కార ణముచేతనో నన్నయలక్షణమునకు భిన్నంబగు లక్షణముతో నా పద్యములను రచించియుండుటచే నీవిషయమున మాత్రము నన్నయ మార్గమునఁ బోక, తన ప్రత్యేకతను స్వాతంత్ర్య మును జూపినవాఁ డయ్యెను. తక్కిన రచనారీతు లన్నిటిలో నన్నయనే యనుకరించి, త్రిదచనయే యనునట్లు పూరించినను ఈ యక్కరల రచనమున మాత్రము స్వీయరచనాపద్ధతిని బయలు పెట్టక తీరినదిగాదు. నన్నయ యక్కరలలోని లక్ష ణము తరువాతి లాక్షణికులకు సరిగాఁ గిట్టక పోవుటచేఁ గాఁబోలు, వారు దానిని వదలివేసి ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ లక్షణమునే గ్రహించినారు. తక్కిన లక్షణము విషయము మాట యెట్లు న్నను, వీరి యక్కర పద్యములలో యతిస్థానవిషయ మగు భేదము స్పష్టముగఁ గనఁబడుచునే యున్నదికదా ? ఈ భేదమే ఈ భాగములు భిన్నకవి కర్తృకములని వ్యక్తము చేయు

చున్నది. నన్నయయే యీ భాగమునందలి యీ పద్యములలో లక్షణము మార్చి యతిస్థానమును భిన్నముగాఁ జేసెననుట పొసఁగదుగదా? శిథిలభాగపూరణకథనే నమ్మినచో నీభాగము నందలి మధ్యాక్కరలును నన్నయవే యగునవలయును. అతఁడే లక్షణముమార్చి వ్రాసెనని చెప్పవలసివచ్చును. ఆరణ్యపర్వము 4 ఆశ్వా. 144 పద్యములో నన్నయకవిత ముగిసిన దనియు, 145 వ పద్యములో ఎఱ్ఱనకవిత ప్రారంభించిన దనియుఁ గదా చెప్పఁబడుచున్నది. ఒక్క యాశ్వాసముననే నన్నయకవిత్వ మని చెప్పఁబడుదానిలోని మధ్యాక్కరలకును, ఎఱ్ఱనకవిత లోని వానికిని భేదము కనఁబడుట కీ భాగములు కేవలము భిన్నకవికర్తృకము లని చెప్పుటతప్ప వేఱుకారణ మగపడదు. ఆరణ్యా. 3 ఆ. మధ్యాక్కర :—

"మాయావి మా యాయుధములు మాకిచ్చి
మాతోడ రణము
సేయు మిప్విధమునఁ బోవఁజన దంచుఁ
జెప్పి యయ్యసుర—

4 వ ఆ. న రెండు మధ్యాక్కరలు గలవు.

"ఏ నేఁడు లగుడెంచె నర్జునుఁ జరిగి
యింత కేతెంచుఁ
బూని దివ్యాస్త్రముల్ వడసి యమ్మహా
భుజాభూరిసత్వ—"

—ఆరణ్యా. 4–3.

"పదివేల గజములు బలముగలవాఁడు
పౌలస్త్యుతోడఁ
గదనంబుఁజేసి యనేక యక్షరా
క్షసుల నిర్జించి—"

—ఆరణ్య. 4–105.

ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ కవిత్వములో 4 న యాశ్వాసమునందే:

"అసదృశతేజుఁడు బ్రాహ్మ
ణానీక సహితుఁడై కడఁగ
వసుమతియందు నధర్మ
వర్తులై యున్న మ్లేచ్ఛులను—"

—ఆరణ్య. 4–312.

నన్నయ మూఁడవ యాశ్వాసములో:

"అరుణ సరోరుహదళ మృదులంబు
లైన యత్తరుణి—"

—ఆరణ్య. 3–299.

"పరఁగ నాకారణమున నిట్టిదుఃఖ
భారంబుఁ దాల్చి
నరిగె నీశానదిక్కునకు నీ యనుజుఁ
దనిలవేగమున—"

ఆరణ్య. 3–373.

ఇట్టివి తరువాతి భాగములోని యెఱ్ఱాప్రెగ్గడ చెప్పిన వాని లక్షణమునకు భిన్నముగా నుండుటయే యారణ్యపర్వ శేషకవిత్వము నన్నయది కాదని చెప్పుటకుఁ దగిన ప్రబలాధార మగుచున్నది.

దీనినిబట్టి తెలియున దేమనగా, నన్నయ భ మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా రచింపకయే కాలధర్మము నొందెను; ఆతని తర్వాత చాళుక్య ప్రభుత్వమునకును జైనమతమునకుఁ దఁట్టా బట్టు తగ్గుటచేత, నాతని గ్రంథమునకధిక దేశమునఁ బ్రచారము లేకుండెను. మతవైషమ్యములచేఁ దడకు వాఱి కవు లెవరును దానిని జేపట్టలేదు. మతవైషమ్యములు ప తగ్గి, పౌరాణికమతమునకు మరల నాదరము కలిగినకాలమునఁ తిక్కన, నన్నయ మూఁడుకృతులు రచించినాఁడని వినియో, చూచియో, యాతనియందలి గౌరవముచేఁ దరువాతి భాగమును విరాటపర్వమునుండి ప్రారంభించి రచించెను. మఱి కొంతకాలమునకు ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ రాజమహేంద్రవరమునందలి ప్రతినిజూచి, అం దారణ్యపర్వము కొఱవడియుండుటనుగాంచి, నన్నయయందలి గౌరవముచే నా భాగము నాఁతడు రచించి నట్లే పూరించెను. ఈ భాగ మింతకాలము పూర్తి కాకుండుటకుఁ గారణమును దెలియక తరువాతివారు నన్నయ మతిభ్రమణ కథను కల్పించి యుందురు. తిక్కనాదులు మూఁడుకృతులన్నప్పుడు వారు వారు వినియున్న దానిని మాత్రమే వ్రాసిరి; లేదా, స్థూలదృష్టితో చెప్పియుండి రనవలయును. ఇట్లు భారతారణ్యపర్వశేషము శిథిలభాగపూరణముగాక ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ స్వతంత్ర రచనయని యే చెప్పఁదగియున్నది.

